

بیمه کشاورزی: ۲. بررسی تجارب کشورهای منتخب

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات زیربنایی

کد موضوعی: ۲۵۰
شماره مسلسل: ۱۵۱۷۰
آذرماه ۱۳۹۵

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه و طرح موضوع
۳.....	۱. تعاریف و مفاهیم
۴.....	۲. منابع ریسک و مدیریت آن در کشاورزی
۵.....	۳. حق بیمه کشاورزی
۱۵.....	۴. بیمه کشاورزی
۲۵.....	۵. شاخص‌های ارزیابی بیمه کشاورزی
۳۰.....	۶. بیمه اتکایی کشاورزی
۳۱.....	۷. دولت‌ها و بیمه کشاورزی
۳۴.....	۸. مدل‌های بیمه کشاورزی
۳۶.....	۹. کانال‌های توزیع بیمه محصولات کشاورزی
۳۷.....	جمع‌بندی
۴۳.....	نتیجه‌گیری
۴۴.....	پیشنهادها
۴۴.....	منابع و مأخذ

بیمه کشاورزی: ۲. بررسی تجارب کشورهای منتخب

چکیده

حاکمیت انواع مختلف ریسک‌های اقلیمی و غیراقلیمی بر فعالیت‌های کشاورزی، به عاملی برای گریز سرمایه (از جمله پس‌اندازهای خود بخش کشاورزی) به سمت فعالیت‌های صنعتی و خدماتی تبدیل شده است. امنیت و سودآوری به‌عنوان الزامات اصلی سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی کشورهای در حال توسعه و توسعه‌نیافته نظیر ایران از موقعیت و وضعیت مناسبی برخوردار نیستند. تنوع و تواتر ریسک فعالیت‌های کشاورزی در قیاس با فعالیت‌های صنعتی و خدماتی باعث شده است که مقوله بیمه در کشاورزی و توسعه روزافزون آن، اهمیت ویژه‌ای در نزد برنامه‌ریزان، پیدا کند. بررسی بیمه محصولات کشاورزی در کشورهای مختلف از جمله ایران نشان داد:

۱. بیمه‌های خصوصی معمولاً با اتکا به حمایت‌های بخش دولتی می‌توانند ارائه بخشی از خدمات بیمه‌ای را در بخش کشاورزی برعهده بگیرند.
۲. واگذاری کامل بیمه کشاورزی به مکانیسم‌های اقتصادی بازار (مانند بیمه فعالیت‌های صنعتی و خدمات)، قابلیت اجرایی ندارد.
۳. حق بیمه‌های دریافتی از کشاورزان و یارانه‌های حق بیمه پرداختی توسط بخش دولتی تنها منابع مالی برای اجرای بیمه‌های کشاورزی هستند.
۴. بخش زیادی از مخارج بیمه کشاورزی (گرامت + هزینه‌های اجرایی) توسط بخش دولتی تأمین می‌شود.
۵. با توجه به اینکه بخش خصوصی به‌دلایل متعدد اقتصادی و غیراقتصادی، انگیزه لازم را برای ارائه خدمات بیمه در بخش کشاورزی ندارد، حمایت‌های یارانه‌ای دولت از بیمه کشاورزی در آینده همچنان گریزناپذیر خواهد بود. با این وجود تجارب برخی کشورها بیانگر آن است که می‌توان از مدل مشارکتی بیمه کشاورزی خصوصی - دولتی در مورد برخی از محصولات استفاده کرد. تقریباً در هیچ‌کدام از کشورهای مورد بررسی، بیمه کشاورزی به شکل تجاری و بدون حمایت و مداخله دولت، اجرایی و عملیاتی نمی‌گردد. حتی در آن دسته از کشورهایی که بیمه کشاورزی حالت خصوصی و تجاری به‌خود گرفته است (نظیر اسپانیا، ایالات متحده آمریکا، شیلی، نیوزلند، ایتالیا، سوئیس و پرتغال)، بیمه کشاورزی متکی به حمایت دولت به‌عنوان بیمه‌گر اتکالی تحقق پیدا کرده است.

مقدمه و طرح موضوع

مقدمه

حمایت از بخش کشاورزی در تمامی کشورهای دنیا مرسوم بوده و با وجود گسترش قوانین سازمان جهانی تجارت برای آزادسازی تجارت در سطح جهانی، مقوله حمایت از بخش کشاورزی با شفاف‌سازی و هدفمندسازی، همچنان به‌عنوان یک اصل مسلم و قطعی پذیرفته شده است. کشاورزی به‌عنوان یکی از فعالیت‌های پرخطر اقتصادی قلمداد می‌شود. یکی از ابزارها و زمینه‌های حمایت از بخش کشاورزی، بیمه کشاورزی است و دولت‌ها در راستای گسترش آن، نقش و حضور پررنگی از روی اختیار یا اجبار در این عرصه دارند.

بیان مسئله

بیمه کشاورزی به‌دلیل برخورداری از یارانه‌های عظیم دولتی، یکی از حمایت‌های هزینه‌بر دولتی قلمداد می‌شود. ضرورت حمایت از بخش کشاورزی باعث شده است که دولت‌های هوشمند، نه تنها به‌دنبال حذف و کاهش چنین یارانه‌هایی نباشند، بلکه با آگاهی از نقش و کارکردهای گسترده‌ای که بیمه کشاورزی می‌تواند در فرآیند امنیت و توسعه پایدار بخش کشاورزی داشته باشد، تلاش می‌نمایند که ضریب نفوذ بیمه در کشاورزی را افزایش دهند. ضرورت توسعه بیمه کشاورزی تنها یک وجه از مسئله موجود می‌باشد و وجه دیگر آن که گاهی اوقات به حالت معضل نیز در می‌آید، تأمین مالی طرح‌های بیمه کشاورزی خواهد بود. برای خیلی از کشورها از جمله ایران به‌دلیل بار مالی بالای بیمه کشاورزی بر بودجه ملی، آگاهی از تجارب عملی دیگر کشورها می‌تواند گرهگشا باشد.

ضرورت موضوع

بررسی تجارب کشورهای دیگر در زمینه بیمه کشاورزی می‌تواند مسیر عملیاتی را برای برنامه‌ریزان، قانونگذاران و دولتمردان کشورمان شفاف ساخته و هم از تشتت آرا درخصوص وجود و یا عدم وجود حضور بخش دولتی در عرصه بیمه کشاورزی ممانعت به‌عمل آورد و هم به شکل‌گیری نوعی اجماع در مورد سیاستگذاری و برنامه‌ریزی بیمه کشاورزی در نزد قانونگذاران (قوه مقننه) و مجریان (قوه مجریه) در کشورمان کمک کند.

اهداف مطالعه

۱. بررسی تاریخچه بیمه کشاورزی در کشورهای منتخب.
۲. بررسی نقش بخش دولتی در ارائه خدمات بیمه کشاورزی در کشورهای دنیا.
۳. بررسی میزان یارانه بخش دولتی در بیمه کشاورزی در کشورهای دنیا.
۴. ارائه پیشنهادها و سیاستی اجرایی برای تصمیم‌گیری در مورد تداوم یا قطع یارانه بیمه کشاورزی.

پرسش‌های مطالعه

۱. چه مدل‌های بیمه‌ای در بخش کشاورزی در کشورهای دنیا وجود دارد؟
۲. سهم بیمه‌های دولتی و خصوصی در بخش کشاورزی کشورهای منتخب دنیا چقدر است؟
۳. آیا کشورهایی وجود دارند که به‌طور کامل خدمات بیمه کشاورزی را به مکانیسم بازار (بخش خصوصی) واگذار کرده باشند؟
۴. وضعیت شاخص‌های بیمه‌ای در بخش کشاورزی (نسبت هیزل و...) در کشورهای دنیا چگونه است؟
۵. مهمترین عوامل مؤثر بر توسعه بیمه در بخش کشاورزی کدامند؟

روش تحقیق

روش تحقیق در مطالعه حاضر تحلیلی - توصیفی و مبتنی بر منابع اسنادی (کتابخانه‌ای) انجام شده است. در همین راستا با استفاده از مطالعات انجام شده و آمارهای موجود، وضعیت بیمه کشاورزی در کشورهای مختلف مورد بررسی قرار گرفته است.

۱. تعاریف و مفاهیم

مطابق آنچه که در ماده (۱) قانون بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران آمده است، «بیمه»^۱ عبارت است از قراردادی که به‌موجب آن یک طرف (بیمه‌گر) تعهد می‌کند در ازای پرداخت وجه یا جوهی از طرف دیگر (بیمه‌گذار)، در صورت وقوع یا بروز حادثه، خسارت وارده بر او را جبران نموده یا وجه معینی را بپردازد. متعهد را «بیمه‌گر»^۲ طرف تعهد را «بیمه‌گذار»^۳ و وجهی را که بیمه‌گذار به بیمه‌گر می‌پردازد، «حق بیمه»^۴ و آنچه را که بیمه می‌شود، «موضوع بیمه»^۵ نامند (بیمه مرکزی جمهوری

۱. Insurance

۲. Insurer

۳. Underwriter

۴. Net Premium

۵. Insured

اسلامی ایران، ۱۳۹۵). ملاحظه می‌شود که بیمه، روشی برای انتقال ریسک از یک فرد حقیقی یا حقوقی به یک فرد حقوقی دیگر (شرکت بیمه) می‌باشد.

«بیمه اتکایی»^۱ قرارداد بیمه‌ای است که به‌موجب آن، بیمه‌گر، مستقیماً تمام یا قسمتی از نتایج مالی تعهدات بیمه‌ای خود را به بیمه‌گر دیگری انتقال می‌دهد. به‌عبارت ساده‌تر، بیمه اتکایی، بیمه نمودن مجدد ریسک‌های بیمه شده نزد بیمه‌گران اتکایی می‌باشد. بیمه‌گر مستقیم را «بیمه‌گر واگذارنده» و بیمه‌گر قبول‌کننده را «بیمه‌گر/اتکایی» می‌نامند. بنابراین بیمه اتکایی، نوعی بیمه مجدد است و شرکت بیمه اتکایی نیز شرکتی است که شرکت‌های بیمه دیگر (شرکت‌های بیمه مستقیم) را به‌منظور حفاظت از منافع مشتریان بیمه می‌کند. تقریباً در تمامی کشورها، شرکت‌های بیمه مستقیم موظف به عقد قراردادهای بیمه اتکایی هستند تا منافع مشتریان آنها به خطر نیفتد. شرکت‌های بیمه اتکایی در مقابل دریافت قسمتی از حق بیمه‌های شرکت‌های بیمه مستقیم، متعهد می‌شوند که بخشی از خسارت‌های احتمالی مربوط به بیمه‌نامه یا بیمه‌نامه‌های صادر شده توسط شرکت بیمه طرف قرارداد را جبران کنند. **بیمه کشاورزی**^۲ یک نوع طرح حمایتی است که به‌منظور تثبیت درآمد تولیدکنندگان از طریق به حداقل رسانی آثار اقتصادی زیان‌های ناشی از حوادث طبیعی نظیر خشکسالی، تگرگ، سرمازدگی، رطوبت، آفات و بیماری‌های غیرقابل کنترل عملیاتی می‌شود. معمولاً هزینه‌های اجرای طرح بیمه محصولات کشاورزی در بین تولیدکنندگان و دولت به نسبت‌های مشخصی تقسیم می‌شود. دولت در اجرای این طرح، ایفاگر نقش حمایتی خواهد بود.

۲. منابع ریسک و مدیریت آن در کشاورزی

ریسک‌هایی که فعالیت‌های کشاورزی را تهدید می‌کنند، می‌توان به دو دسته ریسک‌های اقلیمی (آفات و بلاهای طبیعی (گرمازدگی، سرمازدگی، آتش‌سوزی، سیل، تگرگ و ...) و ریسک‌های غیراقلیمی (بازاری، نهادی، رفتاری، سیاستی و ناامنی) تقسیم کرد (خالدی، ۱۳۹۳).

فعالیت‌های کشاورزی، همواره با ریسک‌های متعددی مواجه هستند. منشأ این ریسک‌ها، می‌تواند متنوع باشد. به‌طور کلی مهمترین منابع ریسک در بخش کشاورزی عبارتند از:

ریسک تولیدی، ریسک قیمتی یا بازاری، ریسک مالی، ریسک نهادی، ریسک انسانی.

همپوشانی برخی از منابع ریسک‌ها (تولیدی، بازاری، نهادی، مالی و انسانی) در بخش کشاورزی، باعث ایجاد شرایط نامناسب‌تر برای فعالیت کشاورزی خواهد شد. لازم به یادآوری است که در ایران تنها ریسک

۱. Reinsurance

۲. Agricultural Insurance

تولیدی توسط صندوق بیمه کشاورزی پوشش داده می‌شود. در یک طبقه‌بندی دیگر، منابع ریسک در بخش کشاورزی به سه دسته تقسیم شده است (ایثاری، ۱۳۸۰): **ریسک طبیعی، ریسک تکنولوژیکی و ریسک اجتماعی.**

یکی از مؤثرترین راه‌های مقابله با انواع ریسک، مدیریت آنها خواهد بود. مدیریت ریسک در بخش کشاورزی به دلیل وابستگی فعالیت‌های آن به طبیعت از اهمیت بیشتری برای شرکت‌های بیمه برخوردار است.

عدم ثبات در درآمدهای مزرعه و متضرر شدن تولیدکنندگان در اکثر کشورهای توسعه‌نیافته و حتی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه از ناحیه عوامل غیرقابل کنترل و ریسک‌هایی که از طریق روش‌های مدیریت ریسک قابل کنترل نمی‌باشند، فشارهایی را بر دولت‌های این کشورها وارد آورده است تا برنامه‌هایی را در جهت ثبات درآمدهای تولیدکنندگان از قبیل پرداخت‌های جبرانی، تعیین قیمت‌های تضمینی، هدف و خریدهای اعتباری و یا بیمه محصولات کشاورزی تهیه و تدوین نمایند.

فعالیت‌های بخش کشاورزی به دلیل اتکای اصلی بر طبیعت (اکثراً غیرقابل پیش‌بینی و غیرقابل کنترل) در قیاس با فعالیت‌های دیگر بخش‌های اقتصادی با ریسک‌های متنوع و مخرب‌تری مواجه هستند. به همین خاطر بیمه در بخش کشاورزی، ضرورت بیشتری برای مدیریت خطرات پیدا کرده است.

به‌کارگیری منظم سیاست‌های مدیریتی، رویه‌ها و فرآیندهای مربوط به فعالیت‌های تحلیل، ارزیابی و کنترل ریسک در مدیریت ریسک، جایگاه خاصی را به خود اختصاص داده‌اند. مدیریت ریسک، عبارت است از تخمین ریسک (شامل شناسایی، تحلیل و اولویت‌بندی) و کنترل ریسک (شامل مراحل برنامه‌ریزی مدیریت ریسک، برنامه‌ریزی نظارت ریسک و اقدامات اصلاحی).

۳. حق بیمه کشاورزی

۳-۱. یارانه حق بیمه کشاورزی

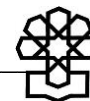
میزان حق بیمه براساس دو جزء تعیین می‌شود: جزء ریسک (خسارات مورد انتظار) و جزء هزینه (هزینه‌های اجرایی و عملیاتی بیمه). با وجود آنکه تنها منبع درآمدی شرکت‌های بیمه بازرگانی، حق بیمه پرداختی توسط بیمه‌گذاران می‌باشد، اما این موضوع در مورد بیمه‌های کشاورزی صادق نیست. چراکه در کشورهای مختلف، حق بیمه کشاورزی قابل پرداخت به شرکت‌های بیمه کشاورزی به نسبت معین میان کشاورزان (به‌عنوان بیمه‌گذار) و دولت (به‌عنوان حمایت‌کننده) تقسیم خواهد شد.

عدم تطابق میزان دریافتی‌ها (حق بیمه دریافتی از کشاورزان) و پرداختی‌ها (هزینه‌های جاری و غرامت) در نزد بیمه‌گرهای فعال در بخش کشاورزی باعث شده است که دولت‌ها در چارچوب سیاست‌های حمایتی خود از بخش کشاورزی، مجبور به پرداخت و تزریق یارانه‌ای تحت عنوان «یارانه حق بیمه کشاورزی» به

بیمه‌گرهای فعال در بخش کشاورزی شوند. پرداخت یارانه حق بیمه کشاورزی در کنار نقش مثبت در توسعه بیمه در بخش کشاورزی می‌تواند موجب افزایش مخاطرات اخلاقی، انحراف الگوی تولید و تحمیل هزینه‌های سنگین بر بودجه دولتی نیز گردد. بررسی **تجارب کشورهای مختلف** و توجه به جوانب مختلف پرداخت یارانه مربوط به حق بیمه کشاورزی توسط دولت‌ها، حاوی نکات ارزشمندی است که دقت بدان‌ها می‌تواند سودمند باشد (دوراندیش و نیکوکار، ۱۳۸۷):

الف) براساس تجارب کشوری، مشارکت بخش خصوصی و دولتی در بیمه کشاورزی به یک موضوع مرسوم و معمول تبدیل شده است. توسعه بیمه‌های چندخطره برای محصولات مهم با کمک‌های دولتی همراه است. یارانه‌های تخصیصی به حق بیمه در حال حاضر عملی‌ترین شکل حمایت دولت‌ها از بیمه محصولات کشاورزی به حساب می‌آیند. میزان یارانه‌هایی که در هر کشور برای حق بیمه در نظر گرفته می‌شود، به سیاست‌های دولت درباره توسعه برخی از انواع خاص پوشش‌های حمایتی در برخی زیربخش‌های کشاورزی بستگی دارد. به‌عنوان مثال در برخی از کشورها، دولت به‌صورت هدفدار به حق بیمه در مناطق کمتر توسعه‌یافته، کشاورزان جوان، زنان کشاورز و تعاونی‌ها و انجمن‌های کشاورزان یارانه بیشتری می‌دهد. اصولاً در آن دسته از کشورهایی که بیمه کشاورزی از حمایت‌های دولتی برخوردار است، سیستم بیمه به خوبی توسعه یافته است و در آن دسته از کشورهای دارای سیستم بیمه دولتی یا با حمایت دولت از بخش خصوصی، بیمه به‌صورت یک ابزار سیاستی ضروری در بخش کشاورزی جهت تثبیت درآمد کشاورزان درآمده است. به‌نظر می‌رسد که با چنین حمایت‌هایی از حق بیمه، تشویق کشاورزان به داشتن نقشی فعال در مدیریت ریسک‌ها و مشارکت در بیمه، آسان‌تر است و از دیدگاه اقتصادی، این ابزارها بهتر از پرداخت‌های موردی دولتی است که برای جبران خسارت‌ها پس از وقوع حوادث طبیعی انجام می‌شود. در پرداخت‌های موردی دولت، ارزیابی خسارت و سایر عملیات اجرایی برعهده دولت است. درحالی که با بیمه خصوصی، این عملیات و هزینه‌های آن به بخش خصوصی منتقل می‌شود.

ب) یارانه پرداختی به بیمه کشاورزی از یکسو به معنی یارانه به شرکت‌های خصوصی بیمه است و ازسوی دیگر به‌معنای حمایت از سیستمی است که در آن کشاورز در حق بیمه سهیم می‌شود. این امر باعث کاهش اثر بر بودجه دولت شده و هم دولت و هم کشاورز می‌توانند برآورد بهتری از هزینه خود داشته باشند. در طرح‌های توسعه‌یافته بیمه (مانند اسپانیا و اتریش) در کنار مشارکت دولت، کشاورزان سطح بالایی از مشارکت برای حفظ منافع خود دارند. با این وجود یارانه‌های حق بیمه باعث بروز مخاطرات اخلاقی شده و کشاورزی را به سمت نواحی نامناسب و حاشیه‌ای سوق می‌دهند. حق بیمه‌ها شامل یک جزء ریسک (خسارات مورد انتظار) و یک جزء هزینه (هزینه‌های اجرایی و عملیاتی بیمه) هستند. برای گریز از مخاطرات اخلاقی، کشاورزان حداقل باید جزء ریسک را پرداخت کنند تا خسارات مورد انتظار

آنها پوشش داده شود. معمولاً انتظار می‌رود که اگر یارانه حق بیمه، جزء ریسک حق بیمه را پوشش دهد، کشاورزان محصولات با ریسک بالاتر را در مناطق پرمخاطره‌تر تولید نمایند. این مسئله، آثار منفی بالقوه محیطی را افزایش داده و عملاً فعالیت‌هایی را تشویق می‌کند که اثر بازدارنده‌ای بر استراتژی فراگیر کاهش فشار ریسک دارند؛ موضوعی که سیاست‌های دولت از ابتدا با این هدف طراحی شده‌اند.

ج) یارانه حق بیمه دولتی برای بیمه محصولات تقریباً همیشه به‌عنوان درصدی از حق بیمه‌های غیریارانه‌ای محاسبه می‌شود. چون نرخ حق بیمه برای محصولات و نواحی پرمخاطره، بیشتر است، با این روش محاسبه یارانه‌ها، پرداخت‌های بیشتری از دولت به محصولات و نواحی پرمخاطره‌تر صورت می‌گیرد. به بیان دیگر یارانه بیمه دولتی، انگیزه‌های اقتصادی نامناسبی را برای کشاورزان ایجاد می‌کند تا محصولات پرخطر را در نواحی پرمخاطره تولید کنند. به این ترتیب یارانه حق بیمه می‌تواند در تقابل با سایر برنامه‌های دولت برای کاهش مخاطرات عمل نماید. از سوی دیگر یارانه‌های حق بیمه، ممکن است به‌صورت یک هدف مغایر با برنامه‌های دولتی حفاظت محیط زیست هم عمل کنند. در بلندمدت یارانه‌های حق بیمه، انگیزه‌هایی ایجاد می‌کنند که منجر به فشار ریسک بیشتر در کشاورزی می‌شوند. از سوی دیگر تداوم کمک مالی بلاعوض دولت به رویدادهای فاجعه‌آمیز، به منزله یک بیمه با یارانه حق بیمه ۱۰۰ درصدی خواهد بود.

د) اگر یارانه‌ها، هزینه‌های عملیاتی و اجرایی را پوشش دهند، در مواردی تخصیص یارانه، قانع‌کننده است. اگرچه این یارانه‌ها، وسیله‌ای موقت برای برقراری برنامه بیمه تا زمان واگذاری آن به بخش خصوصی می‌باشند، اما معمولاً حالتی دائمی پیدا می‌کنند. هزینه‌های اجرایی و عملیاتی برای تمامی بیمه‌نامه‌ها یکسان هستند. چراکه هزینه‌های اجرایی یارانه، با مقدار پوشش، تفاوت زیادی نخواهد داشت. اگر یارانه برای پوشش هزینه‌های اجرایی و عملیاتی هر بیمه‌نامه اختصاص یابد، باعث پیشرفت برنامه بیمه خواهد شد. زیرا کشاورزان کوچک، یارانه نسبتاً بیشتری دریافت می‌کنند. اما اگر یارانه به‌عنوان درصدی از حق بیمه پرداخت شود، هر قدر سطح پوشش بیمه‌نامه افزایش یابد، یارانه نیز افزایش خواهد یافت. این روش ساده یارانه‌دهی به حق بیمه‌ها، رانت‌جویی بخش خصوصی از منابع دولتی را افزایش داده و یارانه‌ها نیز با افزایش سطح پوشش، افزایش خواهند یافت. درحالی که هزینه‌های عملیاتی و اجرایی، لزوماً افزایش نیافته‌اند. علاوه بر این، یارانه‌های مذکور به شکل نامتناسبی «کشاورزان بزرگ‌تر» را با تحمیل هزینه‌های مالی سنگین بر جامعه منتفع می‌نماید (مانند ایالات متحده آمریکا و اتحادیه اروپا). بدیهی است که با چنین وضعیتی تعداد زیادی از کشورهای درحال توسعه از توانایی پرداخت این یارانه‌ها برای حفظ و توسعه بیمه محصولات کشاورزی برخوردار نخواهند شد.

ه) با وجود این مشکلات، اگرچه کمک‌های دولتی برای بیمه کشاورزی لازم است، اما مسئله اصلی در تمامی سیستم‌های بیمه‌ای دنیا این است که این کمک‌ها باید چگونه سازماندهی و توزیع شوند؟ مسلماً چارچوب اجرایی در کشورهایی مانند ایالات متحده آمریکا، قابل اجرا در کشورهای درحال توسعه

نخواهد بود. چراکه حمایت‌های صورت گرفته از تولیدکنندگان و بیمه‌گران در کشورهای در حال توسعه، به دلیل محدودیت منابع مالی و همچنین سهم چشمگیر بخش کشاورزی در تولید ناخالص ملی در مقایسه با کشورهای توسعه‌یافته، بسیار هزینه‌بر است. مهمترین نکات در زمینه یارانه بیمه کشاورزی عبارتند از:

۱. ساختار یارانه‌های مستقیم باید به گونه‌ای طراحی شود که از ایجاد هرگونه رانت‌جویی اجتناب شود یا آن را به حداقل برساند.

۲. اطمینان حاصل شود که ریسک‌ها به‌طور کامل از تولیدکنندگان به بیمه‌گران منتقل نمی‌شود.

۳. اگر یارانه‌ها، هزینه‌های بیمه را بسیار کاهش دهند، ریسک افزایش مخاطرات اخلاقی مطرح می‌شود.

۴. یارانه‌ها نباید به قدری زیاد باشد که بیمه‌گذار، هزینه قرارداد بیمه را احساس نکند و به تولید محصولات پرخطر در مناطق پرمخاطره اقدام نماید.

و) تجربه سیستم‌های بیمه دولتی و یا خصوصی وابسته به کمک‌های دولتی نشان داده است که پایداری یک برنامه بیمه ممکن است به یارانه‌ها وابسته باشد. لذا تصمیم در مورد دائمی یا موقتی بودن یارانه مهم است. یک یارانه موقت، ممکن است برای کمک به افراد در تحول به سوی یک محیط جدید اقتصادی مانند موافقتنامه‌های تجارت آزاد اجرا شود، اما درباره بیمه، این مسئله صادق نیست. بعید است که بتوان یارانه حق بیمه کشاورزی را به‌طور موقت اجرا کرد. چون بیمه کشاورزی برای کاهش آثار غیرقابل کنترل حوادث طبیعی مانند سیل و خشکسالی به کار می‌رود نه برای کاهش آثار حوادث غیرطبیعی ساخته تصمیمات انسانی.

ز) اگر یارانه حق بیمه از ابتدا برای معرفی یک سیستم بیمه به بخش کشاورزی به کار رود، حذف یارانه از نظر سیاسی بسیار هزینه‌بر خواهد بود. بنابراین یافتن یک مکانیسم مالی مناسب جهت تأمین یارانه‌ها برای پایداری و ثبات برنامه بیمه در کشاورزی بسیار با اهمیت و ضروری خواهد بود. در مجموع دولت‌ها اگر منافع خالص اقتصادی - اجتماعی داشته باشند، می‌توانند انواع مختلف یارانه‌ها و مداخلات را برای حمایت از بیمه کشاورزی به کار ببرند. با این وجود باید همواره توجه داشت که سیاست‌های موفق یک کشور در زمینه بیمه کشاورزی را نمی‌توان در کشورهای دیگر پیاده کرد و هر کشوری باید براساس اهداف ملی، نیازهای اقتصادی، تمایل کشاورزان به شرکت در طرح و ظرفیت مالی و اداری خود طراحی کند.

ح) تجربیات نشان داده است که حرکت از یک نظام بیمه‌ای متکی بر یارانه دولت به سوی بیمه‌های که دولت فقط برای محصولات استراتژیک یارانه می‌دهد و دقت کافی در ارزیابی خسارت‌ها و برآورد غرامت‌ها به کار می‌گیرد، کیفیت طرح‌های بیمه را افزایش داده و در کنار کاهش هزینه‌های دولت، بیمه‌گران اتکایی بین‌المللی را نیز علاقمند به شرکت در طرح‌های بیمه کشاورزی خواهد کرد.

ط) بررسی‌ها نشان داده است که بیشترین میزان نفوذ و فراگیری برنامه‌های بیمه کشاورزی متعلق به اقتصادهای پیشرفته آمریکای شمالی و اروپای غربی است. فراگیر شدن بیمه کشاورزی در هر کشور، ارتباط مستقیمی با سیاست‌های دولت و میزان حمایت از تولیدکنندگان بخش کشاورزی دارد. تجارب موجود، بیانگر آن است که بیمه کشاورزی در **طرح‌های بیمه اجباری دولتی** (مانند قبرس)، **طرح‌های برخوردار از یارانه‌های دولتی** (مانند کشورهای آمریکا و کانادا)، طرح‌های وابسته به اعتبارات کشاورزی (مانند هندوستان)، طرح‌های دریافت‌کننده حمایت دولتی مشروط به بیمه (مانند بلغارستان) و **طرح‌های ارائه‌کننده بیمه‌های چندخطره و عملکرد** (مانند اسپانیا)، از فراگیری بیشتری برخوردار هستند. در مقابل در کشورهایی مانند دانمارک و فنلاند که کمک‌های موردی دولت به وقایع طبیعی زیاد است، بیمه کشاورزی به‌خوبی گسترش نیافته است. البته از نظر اجرایی، بعضی از انواع طرح‌های مشارکت اجباری، برای کاهش مشکل انتخاب نامناسب مؤثر می‌باشند. از نظر مالی نیز حق بیمه یارانه‌ای می‌تواند به افزایش تقاضای بیمه کمک کند. بیمه‌های اجباری دولتی و تحت حمایت منابع اعتباری رسمی و بانک‌های دولتی، بهترین انتخاب برای بیمه کشاورزان خرده‌مالک قلمداد می‌شوند.

در مطالعه بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ در مورد ۶۵ کشور منتخب، آمده است که تنها ۱۱ درصد از این کشورها برنامه‌های خاصی برای کشاورزان کوچک و کم سود به شکل یارانه‌های حق بیمه‌ای اجرایی کرده‌اند. یارانه‌های دولتی در اکثر ۶۵ کشور مورد مطالعه بانک جهانی، ۳۰ تا ۵۰ درصد کل بیمه‌های پرداختی کشاورزان را تشکیل داده است. حمایت‌های یارانه‌ای دولت از کشاورزی در «کشورهای پردرآمد» نظیر ایتالیا، اسپانیا و ایالات متحده آمریکا تا دو برابر حق بیمه پرداختی کشاورزان بوده است. در کشورهای دارای درآمد پایین و متوسط، حمایت یارانه‌ای دولت بین ۱۵ تا ۵۰ درصد حق بیمه پرداختی کشاورزان برآورد شده است (ماهول و استاتلی، ۱۳۹۳).

۲-۳. حق بیمه کشاورزی در دنیا

به‌طور کلی در سال ۲۰۰۹ میزان حق بیمه برآورد شده حدود ۱۹/۴ میلیارد دلار آمریکا بوده است. این رقم در سال ۲۰۰۵ برابر ۹ میلیارد دلار گزارش شده است. به‌عبارتی دیگر، رشد سالیانه آن در فاصله سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۹ برابر ۲۲ درصد بوده است (نرخ رشد بسیار زیاد). بررسی چگونگی توزیع عمومی حق بیمه پرداخت شده در کشورها و مناطق مختلف دنیا نشان می‌دهد که سهم آمریکای شمالی، اروپا و آسیا در سال ۲۰۰۹ چشمگیر بوده است (جدول ۱).

جدول ۱. توزیع عمومی حق بیمه کشاورزی در مناطق مختلف دنیا در سال ۲۰۰۹

ردیف	منطقه یا کشور	میزان (میلیون دلار)	سهم (درصد)
۱	آمریکای شمالی (ایالات متحده و کانادا)	۱۰۷۰۰	۵۵
۲	اروپا	۳۹۰۰	۲۰/۱
۳	آسیا	۳۸۰۰	۱۹/۵
۴	آمریکای لاتین	۷۸۰	۴
۵	اقیانوسیه	۱۷۰	۰/۹
۶	آفریقا	۹۰	۰/۵

Source:FAO, 2012.

در جدول ۲ نرخ رشد حق بیمه کشاورزی برای منطقه آسیا و اقیانوسیه و کل دنیا در سال‌های ۲۰۰۹-۲۰۰۵ نشان داده شده است.

جدول ۲. مقایسه نرخ رشد حق بیمه کشاورزی آسیا و اقیانوسیه و کل دنیا

(درصد)

در سال‌های ۲۰۰۹-۲۰۰۵

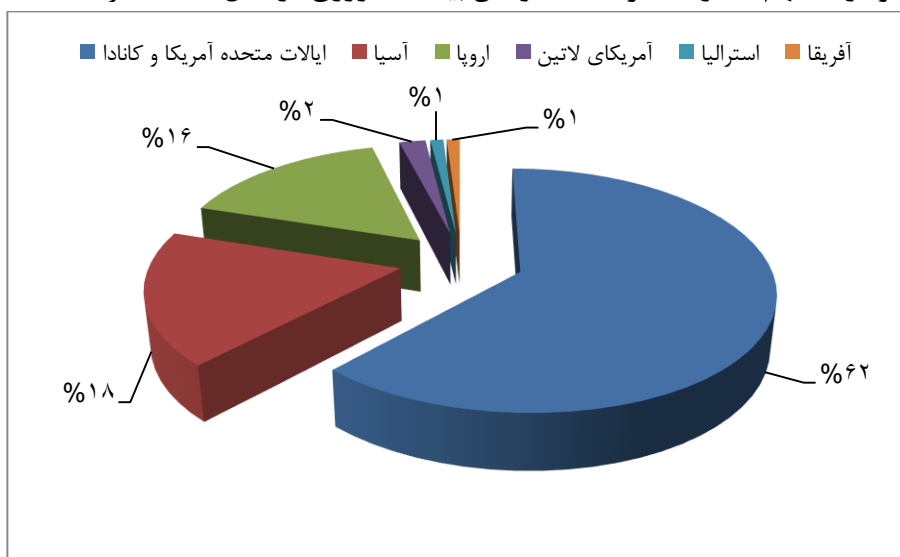
سال	نرخ رشد حق بیمه در آسیا و اقیانوسیه	کل دنیا
۲۰۰۵	۱/۶	۸/۹
۲۰۰۶	۱/۶	۱۱
۲۰۰۷	۲/۳	۱۵
۲۰۰۸	۳/۴	۱۸/۵
۲۰۰۹	۴	۱۹/۴

Source: Ibid.

از نظر جغرافیایی، سهم حجم حق بیمه صادر شده کشاورزی در سال ۲۰۰۸ در کشورهای ایالات متحده آمریکا و کانادا حدود ۶۲ درصد بازار، در آسیا حدود ۱۸ درصد، در اروپا حدود ۱۶ درصد، در آمریکای لاتین ۲ درصد و در آفریقا و استرالیا هر کدام حدود ۱ درصد بوده است (نمودار ۱).

نمودار ۱. سهم مشارکت هر منطقه در حق بیمه کشاورزی در سال ۲۰۰۹ (درصد)

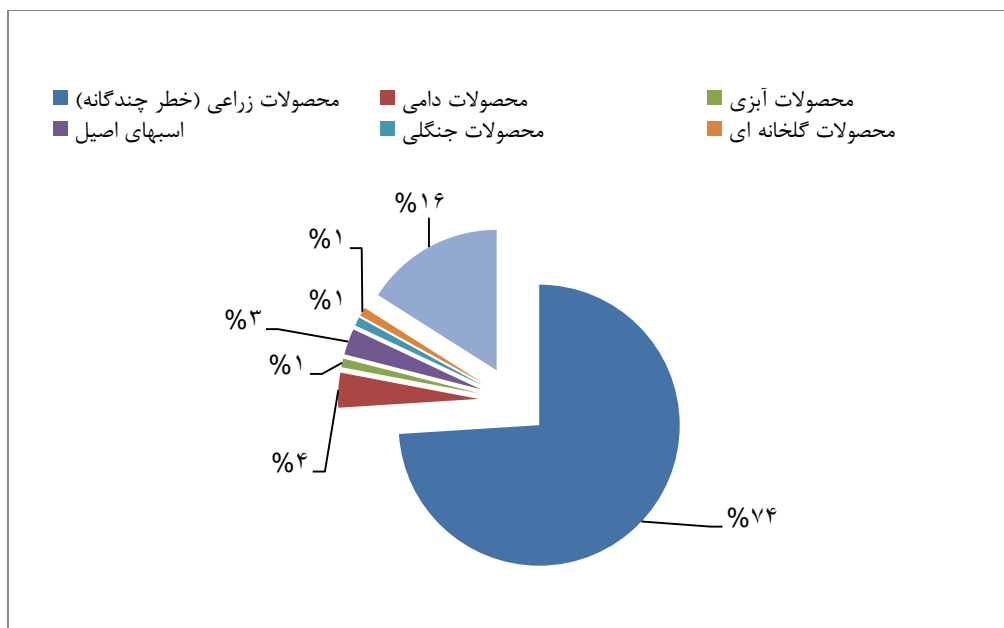

مأخذ: ایتوریوز، ۱۳۹۱.

بیمه محصولات زراعی، پیشرفته‌ترین قسمت از بیمه کشاورزی قلمداد می‌شود و عملاً ۹۰ درصد کل حق بیمه صادر شده در کشاورزی جهان را شامل می‌شود. از نظر نوع فعالیت‌های تحت پوشش، بیمه خطرات چندگانه (MPCI)^۱ که عمدتاً در ایالات متحده آمریکا و کانادا صادر می‌شود، حدود ۷۴ درصد بیمه صادر شده کشاورزی در جهان را دربر می‌گیرد. این درحالی است که حق بیمه محصولات زراعی با خطر معین (مبتنی بر تگرگ) که بیشتر در کشورهای اروپایی صادر می‌شود، حدود ۱۶ درصد کل حق بیمه صادر شده در کشاورزی جهان را شامل می‌گردد (نمودار ۱).

۱. Multiple Peril Crop Insurance (MPCI)

نمودار ۲. سهم حق بیمه فعالیت‌های کشاورزی در دنیا در سال ۲۰۰۹ (درصد)

مأخذ: همان.

۳-۳. یارانه حق بیمه کشاورزی در دنیا

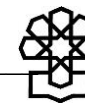
بررسی وضعیت کشورهای پیشرو در پرداخت یارانه‌های حق بیمه از میان ۶۵ کشور مورد مطالعه بانک جهانی به تفکیک مشمول یارانه در دنیا در سال ۲۰۰۷ نشان می‌دهد (جدول ۳):

۱. ایالات متحده آمریکا با پرداخت حدود ۸ میلیون دلار یارانه حق بیمه (۴۵ درصد کل حق بیمه) و اسپانیا با پرداخت ۵۸۲ میلیون دلار یارانه حق بیمه (۷۹ درصد کل حق بیمه) در صدر پرداخت‌کنندگان یارانه‌های حق بیمه قرار گرفته‌اند.

۲. سهم یارانه‌های حق بیمه در کل حق بیمه در کشورهای اسپانیا و ایتالیا بیشتر از سایر کشورها بوده است.

۳. ده کشور برتر با پرداخت ۶۴۶۰ میلیون دلار یارانه حق بیمه، ۴۸ درصد کل حق بیمه خود را پوشش داده‌اند. اما کشور باقیمانده با پرداخت فقط ۲۳۴ میلیون دلار یارانه حق بیمه، ۸ درصد حق بیمه خود را پوشش داده‌اند.

۴. سهم یارانه حق بیمه در ایران در سال ۲۰۰۷ حدود ۶۱ درصد کل حق بیمه بوده که بعد از کشورهای ایتالیا و اسپانیا در رتبه سوم قرار گرفته است.

(میلیون دلار - درصد)

جدول ۳. ده کشور برتر در پرداخت یارانه‌های حق بیمه کشاورزی در سال ۲۰۰۷

کشور	بیمه محصولات کشاورزی			بیمه دام			بیمه دام و محصولات کشاورزی		
	حق بیمه	یارانه حق بیمه	سهم یارانه حق بیمه در کل حق بیمه	حق بیمه	یارانه حق بیمه	سهم یارانه حق بیمه در کل حق بیمه	حق بیمه	یارانه حق بیمه	سهم یارانه حق بیمه در کل حق بیمه
ایالات متحده	۸۵۰۸	۳۸۲۳	۴۵	۳	۰/۲	۵	۸۵۱۱	۳۸۲۳	۴۵
اسپانیا	۵۱۴	۳۶۲	۷۰	۲۹۵	۲۲۰	۷۴	۸۰۹	۵۸۲	۷۲
ژاپن	۴۴۶	۲۲۹	۵۱	۶۶۵	۳۱۹	۴۸	۱۱۱۱	۵۴۸	۴۹
کانادا	۱۰۹۰	۵۴۶	۵۰	۰	۰	۰	۱۰۹۰	۵۴۶	۵۰
ایتالیا	۳۸۱	۲۸۰	۷۳	۲	۰	۰	۳۸۳	۲۸۰	۷۳
چین	۴۲۳	۱۳۲	۳۱	۲۵۹	۱۵۱	۵۸	۶۸۲	۲۸۳	۴۱
روسیه	۳۱۵	۱۵۶	۵۰	۰	۰	۰	۳۱۵	۱۵۶	۵۰
ایران	۱۶۷	۸۲	۴۹	۷۴	۶۴	۸۷	۲۴۱	۱۴۶	۶۱
مکزیک	۱۲۳	۵۳	۴۳	۲۰	۸	۴۰	۱۴۳	۶۱	۴۳
کره جنوبی	۵۹	۱۷	۲۹	۳۴	۱۷	۵۰	۹۳	۳۴	۳۷
۱۰ کشور فوق	۱۲۰۲۳	۵۶۸۰	۴۷	۱۳۵۲	۷۸۰	۵۸	۱۳۳۷۵	۶۴۶۰	۴۸
سایر ۵۵ کشور	۱۵۰۸	۱۲۸	۸	۲۱۹	۶	۳	۱۷۲۷	۱۳۴	۸
جمع کل	۱۳۵۳۱	۵۸۰۹	۴۳	۱۵۷۱	۷۸۶	۵۰	۱۵۱۰۲	۶۵۹۵	۴۴

مأخذ: ماهول و استاتلی، ۱۳۹۳.

در جدول ۴ اطلاعاتی در مورد برخی از شاخص‌های عملکرد بیمه کشاورزی ۹ کشور منتخب در سال ۲۰۱۰ در دو زیربخش زراعی و باغی نشان داده شده است. سهم یارانه پرداختی دولت به بیمه زیربخش‌های زراعی و باغی کشاورزی در این کشورها بین ۴۰ تا ۶۶ درصد نوسان داشته است.

جدول ۴. مقایسه تطبیقی برخی از شاخص‌های عملکرد بیمه کشاورزی (زراعی و باغی)

در کشورهای منتخب در سال ۲۰۱۰

کشور	سطح بیمه شده (میلیون هکتار)	درصد بیمه شده (نسبت به کل ظرفیت)	درصد بهره‌برداران بیمه شده	تعداد محصول بیمه شده	درصد یارانه دولت	نسبت خسارت (درصد)*
ایالات متحده آمریکا	۱۱۰	۹۰	۸۳	۱۵۰ >	۶۱	۱۷۰
کانادا	۱۹	۵۵	—	۴۰	۵۰	۱۸۶
مکزیک	۱/۹	۱۵	۱۷	۸۰	۴۰	۸۰
اسپانیا	۶/۷	۲۶	۲۵	۴۳	۶۶	۲۹۴
ژاپن	۲/۳	۷۹	۲۰	—	۵۱	۱۸۴
چین	۱۵/۳	۱۰	۱۰	—	۶۰	۵۵
هندوستان	۳۸	۱۶	۲۵	۶۰	۶۰	۳۳۶
ترکیه	۰/۶۵	۳	۷	—	۵۰	۸۷

مأخذ: صندوق بیمه کشاورزی، الف - ۱۳۹۵.

* نسبت‌های خسارت براساس غرامت پرداختی تقسیم بر حق بیمه دریافتی از بیمه‌گذاران محاسبه شده است.

۳-۴. یارانه حق بیمه و توسعه بیمه کشاورزی

با افزایش پرداخت یارانه حق بیمه کشاورزی توسط دولت، ضریب نفوذ بیمه کشاورزی نیز افزایش خواهد یافت پرداخت یارانه حق بیمه کشاورزی توسط دولت‌ها به دلیل بار مالی بالا برای تمامی کشورها به یک اندازه مقدور نیست و کشورهای با درآمد بالا (مانند ایالات متحده آمریکا) در این زمینه، پیش‌تاز هستند. مطالعه بانک جهانی در مورد ۶۵ کشور مختلف در سال ۲۰۰۸ اطلاعات مناسبی در این زمینه در اختیار می‌گذارد. بررسی تطبیقی میزان (درصد) کشورهای با سطح درآمد متفاوت (از کشورهای با درآمد بالا تا کشورهای با درآمد کم) از منظر کشاورزان و زمین‌های بیمه شده براساس پرداخت و عدم پرداخت یارانه‌های حق بیمه کشاورزی بیانگر آن است (جدول ۵):

۱. در زمینه کشاورزان و زمین‌های بیمه شده، سهم کشورهای «پر درآمد» دارای یارانه حق بیمه کشاورزی بیشتر از دیگر گروه‌هاست.

۲. در زمینه کشاورزان و زمین‌های بیمه شده، سهم کشورهای «با درآمد بالاتر از متوسط» فاقد سیستم پرداخت یارانه حق بیمه بیش از دیگر گروه‌هاست. بدیهی است که این نتیجه، نیاز

به تحلیل بیشتری دارد.

۳. در کشورهای پردرآمد فاقد سیستم پرداخت یارانه حق بیمه، توان مالی بالای کشاورزان باعث شده است که وضعیت بیمه کشاورزان و زمین‌های کشاورزی مناسب‌تر از دیگر گروه کشورها (حتی از کشورهای با درآمد بالاتر و پایین‌تر از متوسط درآمد در کشورهای دارای سیستم پرداخت یارانه حق بیمه) باشد. نتیجه اینکه، توسعه کمی و کیفی بیمه کشاورزی تقریباً در تمامی کشورها، نیازمند حمایت‌های یارانه‌ای بخش دولتی بوده و این امر مهم در کشورهای پردرآمد، بهتر و بیشتر نهادینه شده است.

جدول ۵. نفوذ بیمه کشاورزی در گروه کشورها براساس کشاورزان و زمین‌های بیمه شده (درصد)

گروه کشورها	کشاورزان بیمه شده	زمین‌های بیمه شده
کشورهای بدون یارانه حق بیمه		
پردرآمد	۴۱/۷	۳۹/۱
با درآمد بالاتر از متوسط	۴۴	۲۷/۳
با درآمد پایین‌تر از متوسط	۸	۲
کم‌درآمد	۰/۵	۴/۷
کشورهای بدون یارانه حق بیمه		
پردرآمد	۸۸	۴۷/۶
با درآمد بالاتر از متوسط	۲۶/۷	۲۶/۸
با درآمد پایین‌تر از متوسط	۱۵/۴	۹/۷

مأخذ: ماهول و استاتلی، ۱۳۹۳.

۴. بیمه کشاورزی

۴-۱. تاریخچه بیمه کشاورزی در کشورهای منتخب

بیمه کشاورزی به شکل‌های مختلف در کشورهای جهان در حال اجراست. تفاوت عمده در برنامه‌های بیمه در این کشورها به پوشش بیمه (محصولات زیرپوشش)، نوع خطر و تعداد خطرات پوشش داده شده، اجباری بودن و نبودن خرید بیمه، نوع بیمه از لحاظ نوع پوشش (شامل بیمه عملکرد یا بیمه درآمد)، بیمه انفرادی و یا بیمه منطقه‌ای، دولتی یا خصوصی بودن بیمه‌گر بر می‌گردد. از لحاظ سابقه وجود بیمه نیز، تفاوت‌های زیادی در بین کشورها مشاهده می‌شود. به همین خاطر سیر تحول بیمه کشاورزی در کشورهای مختلف یکسان نمی‌باشد (سلامی و دوراندیش، ۱۳۸۲).

ایالات متحده آمریکا

شواهد بیانگر آن است که کشور ایالات متحده آمریکا، اولین کشوری بوده است که از حدود ۱۰۰ سال

قبل بیمه محصولات زراعی را به وسیله دولت ارائه کرده است (ونر و آریاس، ۲۰۰۳). در این کشور، بیمه، تحولات زیادی را در سال‌های گذشته به خود دیده و هم‌اکنون به‌عنوان برنامه اصلی مدیریت ریسک از سوی دولت به حساب می‌آید (بارنت و کوبل، ۱۹۹۹). در حال حاضر دو گروه بیمه در کشور ایالات متحده آمریکا ارائه می‌شود: **بیمه عملکرد** و **بیمه درآمد**.

در گروه اول (بیمه عملکرد)، سه نوع محصول بیمه‌ای ارائه می‌شود (بارنت و کوبل، ۱۹۹۹):

۱. بیمه‌ای که بر مبنای عملکرد گذشته بیمه‌گذار، بیمه‌نامه صادر و خسارت پرداخت می‌شود.
۲. بیمه‌ای که بر اساس یک طرح گروهی (منطقه‌ای) صادر و بر مبنای عملکرد متوسط منطقه خسارت پرداخت می‌شود.
۳. بیمه‌ای که در شرایط حاد فاجعه‌آمیز خسارت پرداخت می‌شود. این نوع بیمه، بیش از ۱۰۰ نوع محصول زراعی و دامی را پوشش می‌دهد.

در گروه دوم (بیمه درآمد) هم چهار نوع محصول بیمه‌ای وجود دارد:

۱. بیمه درآمدی یک محصول خاص.
۲. بیمه تأمین درآمد.
۳. بیمه کل درآمد مزرعه.
۴. بیمه ارزش دلاری مزرعه.

این چهار نوع بیمه در مبنای محاسبه و پرداخت خسارت و پوشش آن از لحاظ یک محصول یا کل محصولات یک مزرعه با هم تفاوت دارند. بیمه درآمد تنها ۴ محصول اصلی و استراتژیک زراعی را شامل می‌شود: گندم، ذرت، سویا و پنبه.

از لحاظ ترکیب بیمه در ایالات متحده آمریکا، ۴۸ درصد از کل حق بیمه در سال ۲۰۰۲ مربوط به بیمه درآمد، ۵۳ درصد مربوط به بیمه عملکرد (محصول) و ۹ درصد مربوط به بیمه منطقه‌ای بوده است (ونر و آریاس، ۲۰۰۳). از جنبه پوشش سطح زیر کشت نیز حدود ۴۰ درصد کل زمین‌های زیر کشت بیمه بوده‌اند. در ایالات متحده آمریکا بخش خصوصی در ارائه بیمه کشاورزی فعال است. این بخش با بیمه تک‌خطر، از جمله بیمه تگرگ، سیل و آتش‌سوزی و از این قبیل از سال‌ها قبل کار خود را شروع کرده است. اما در حال حاضر بخشی از بیمه چند خطر را نیز با حمایت دولت ارائه می‌کند. ضمن اینکه بخش دیگر بیمه چند خطر مستقیماً توسط دولت ارائه می‌شود. در این کشور دولت عملاً به‌عنوان بیمه اتکایی برای بیمه‌گران بخش خصوصی عمل می‌کند.

در ایالات متحده آمریکا بیش از ۵۰ درصد از حق بیمه، توسط دولت به‌صورت یارانه پرداخت می‌شود. **نسبت زیان^۱** در بیمه محصول برای کل محصولات در سال‌های ۱۹۸۱ تا ۱۹۹۳ بیشتر از ۱

۱. Loss Ratio: برابر است با مجموع خسارات واقع شده تقسیم بر مجموع حق بیمه عاید شده.

بوده است. اما پس از آن، این نسبت به حدود ۱ تقلیل داده شده است. مطالعات نشان داده است که بیمه کشاورزی در این کشور مدت‌هاست که از یک ابزار صرف «مدیریت ریسک» منحرف شده و ابتدا به صورت وسیله‌ای برای «مدیریت سوانح» و سپس به عنوان یک «ابزار حفظ درآمد تولیدکنندگان کشاورزی» درآمدی است. در واقع، آنچه قبل از توافق دور اروگوئه به صورت یارانه به بخش کشاورزی انتقال داده می‌شد، اکنون در این کشور در قالب بیمه پرداخت می‌گردد.

در این کشور به منظور حمایت از نظام بیمه کشاورزی «شرکت بیمه فدرال» تأسیس شده است. این شرکت در سال ۲۰۰۳ میلادی بیش از ۸۰ میلیون هکتار از اراضی زراعی و باغی را به ارزش تقریبی ۳۷ میلیارد دلار و ۲۰۸ محصول زراعی و باغی زیر پوشش قرار داده است. در این سال، کمک مستقیم دولت فدرال به حق بیمه‌ها ۳/۱۴ میلیارد دلار بوده است که پرداخت‌های بلاعوض برای حوادث فاجعه‌بار همگانی را نیز باید به آن افزود. در این کشور گسترده‌ترین شبکه پوشش به همراه پوشش‌های بیمه‌ای (بیمه تضمین قیمت و درآمد، بیمه عدم کاشت، بیمه جمعی و منطقه‌ای و ...) ارائه می‌شود.

نظام یارانه‌ها در این کشور علاوه بر کمک به حق بیمه‌ها، هزینه‌های اجرایی را نیز می‌پوشاند و به موازات آن طرح کمک بلاعوض برای خانواده‌های کشاورز با درآمدهای سالیانه زیر ۸۰ هزار دلار تنظیم و اجرا شده است. سیر افزایشی یارانه‌های پرداختی برای ایجاد انگیزه و افزایش مشارکت صورت گرفته است و از سال ۱۹۸۰ به بعد بارها تعدیل شده است. نتیجه این کار، افزایش میزان مشارکت کشاورزان در طرح بیمه کشاورزی از ۱۱ درصد به حدود ۲۴ درصد در پایان قرن گذشته بود.

در این کشور میزان یارانه‌های دولتی با افزایش میزان پوشش بیمه‌ای افزایش می‌یابد. به گونه‌ای که نسبت به سال‌های قبل از ۱۹۹۹ میزان کمک دولت تا سه برابر (۳۰۰ درصد) برای پوشش بیمه‌ای ۸۰ و ۸۵ درصد رشد داشته است. برای پوشش‌های بیمه‌ای ۷۰ و ۷۵ درصد، ۲۰۰ درصد و برای پوشش‌های بیمه‌ای کمتر، میزان رشد یارانه‌ها کمتر بوده است. در واقع با توجه به اینکه یارانه پرداختی دولت برای پوشش‌های پایین در ابتدا نیز بالا بود، افزایش چندانی در سال‌های اخیر برای آنها اتفاق نیافتاده است. در واقع دولت فدرال برای افزایش انگیزه کشت اراضی حاشیه‌ای درجه ۳ و ۴ اقدام به پرداخت یارانه برای بیمه این محصولات می‌نماید و با این وسیله بر میزان تولید کل می‌افزاید.

یکی از تغییرات اساسی در بیمه محصولات کشاورزی ایالات متحده آمریکا، تشویق بخش خصوصی در بازاریابی بیمه‌نامه‌های محصولات کشاورزی و تأمین بیمه اتکایی توسط دولت فدرال در سال ۱۹۸۰ بوده است. در حال حاضر در این کشور بیش از ۱۴ هزار نمایندگی و ۱۷ شرکت خصوصی در حوزه بیمه محصولات کشاورزی فعال هستند و نمایندگی‌ها، عوامل فروش بیمه‌ها هستند. آنها میزان تولید واقعی کشاورزان را محاسبه نموده و میزان حق بیمه مناسب را برای بیمه‌نامه‌ها تعیین می‌کنند. شرکت‌های بیمه خصوصی در برخی موارد «تمام ریسک» و در برخی موارد «قسمتی از ریسک» را به صورت اتکایی مستقیماً به دولت فدرال منتقل می‌کنند (جلالی لواسانی، ۱۳۹۱).

کانادا

در کانادا شرکت بیمه توسط دولت در سال ۱۹۵۹ با هدف حمایت از تولیدکنندگان بخش کشاورزی به منظور جبران خسارت مالی حوادث قهری و طبیعی تأسیس شد. با توجه به نظام فدرالی این کشور اعتبارات لازم برای هر استان جهت هزینه طرح بیمه کشاورزی از سوی دولت مرکزی تخصیص می‌یابد. این هزینه شامل یارانه اختصاص یافته به حق بیمه‌ها و پرداخت هزینه‌های اجرایی و اداری است. در شروع طرح میزان یارانه برابر ۲۰ درصد حق بیمه‌ها بود و ۵۰ درصد هزینه‌های اجرایی را نیز دولت تأمین می‌کرد. با توجه به عدم استقبال اکثریت کشاورزان، دولت طی سال‌های اجرای برنامه به تدریج میزان یارانه‌ها را افزایش داد و مقدار آن را از ۲۰ درصد حق بیمه‌ها به ۲۵ درصد در سال ۱۹۶۵ و سپس در سال ۱۹۷۳ با تصویب قانون به ۵۰ درصد حق بیمه‌ها رساند. به موازات این کار، خطرات زیر پوشش نیز افزایش یافت. اجرای این سیاست‌ها، موجب افزایش انگیزه در تولیدکنندگان کشاورزی شد و میزان مشارکت در بیمه محصول را از ۲۶ درصد در سال ۱۹۶۶ به ۶۵ درصد در سال ۱۹۸۶ رساند. سیستم مدیریت ریسک در بخش کشاورزی در کانادا، عمدتاً دولتی بوده و با هدایت آن توسط دولت فدرال و دولت‌های ایالتی به‌عنوان بیمه‌گر انجام می‌شود. در برنامه‌های جدید دولت کانادا، تشویق بخش خصوصی برای مشارکت در بیمه محصولات کشاورزی بوده است و در حال حاضر شرکت‌های بیمه خصوصی به‌صورت محدود عوامل خطری مانند تگرگ و خسارت وارده به گلخانه و مرگ دام‌های اهلی را بیمه می‌کنند. سیاست راهبردی در این کشور، حمایت از درآمد کشاورزان در برابر عوامل خسارت‌زاست. به همین خاطر اکنون در این کشور طرح‌های جدید مانند «برنامه تثبیت درآمد کشاورزان» جایگزین «برنامه‌های تثبیت درآمد خالص» و «برنامه درآمد مزارع» شده است (همان).

برزیل

بیمه کشاورزی در برزیل بر مبنای «جبران هزینه‌های تولید» توسط شرکت‌های دولتی بیمه کشاورزی نهاده شده است. غرامت، زمانی پرداخت می‌شود که درآمد محصول، جبران هزینه‌های تولید را نکند. این فاصله، توسط شرکت بیمه جبران می‌شود. طرح بیمه هر چند از دهه ۱۹۷۰ در این کشور آغاز شده است، اما پوشش‌ها به تدریج اضافه گردیده است. میزان یارانه پرداختی به این طرح به نسبت میانگین خسارت سال‌های ۱۹۷۱ تا ۱۹۸۳ عملاً ۱۳۳ درصد بوده است. البته در برخی ایالت‌ها نسبت خسارت در حدود ۳۰۵ درصد بوده و نشان‌دهنده اختصاص یارانه سنگین به طرح بیمه بوده است. یادآوری می‌شود که بیمه کشاورزی در این کشور اختیاری است.

اسپانیا

در اسپانیا بیمه از سال ۱۹۷۸ شروع شده و توسط بخش خصوصی با پشتوانه دولت ارائه می‌شود. دولت، نقش بیمه اتکایی را برعهده دارد و کار مطالعه و طراحی محصولات جدید را انجام می‌دهد. به‌علاوه بخشی از حق بیمه نیز توسط دولت پرداخت می‌شود. در اسپانیا حدود ۴۰ درصد زمین‌های زیر کشت

زیر پوشش بیمه قرار دارند. در این کشور حدود ۶۵ نوع محصول بیمه‌ای ارائه می‌گردد و تعداد چشمگیری از خطرات نیز پوشش داده می‌شود.

بیمه محصولات کشاورزی در اسپانیا در سه بخش، اجرایی می‌گردد:

- گروهی از بیمه‌گران خصوصی کشاورزی
- کنسرسیوم
- وزارت کشاورزی

مؤسسات خصوصی فعال در این کشور ۶۱ شرکت هستند که همگی تشکیل‌دهنده اعضای یک «صندوق بیمه مشترک» هستند و این صندوق، تحت مالکیت شرکت‌های بیمه خصوصی قرار دارد. این صندوق، تمامی عملیات بیمه‌ای (از صدور بیمه‌نامه تا تصفیه خسارت) را برعهده دارد. دولت نیز در سطح وسیعی، برنامه محصولات کشاورزی را بیمه اتکایی می‌کند. به عبارتی دیگر، به‌طور کلی، بیمه محصولات کشاورزی، تحت پوشش بیمه اتکایی دولت قرار دارد (همان).

اتحادیه اروپا

در اروپا طرح‌های بیمه کشاورزی به‌طور عمده به‌عنوان بخشی از فعالیت‌های شرکت‌های بیمه بازرگانی شکل گرفته است و با بیمه محدود خطرات تگرگ و آتش‌سوزی (خاصه در آلمان و انگلستان) آغاز شده است. هر چند که در پاره‌ای از این کشورها از جمله سوئد اجرای بیمه کشاورزی به‌صورت گسترده و توسط دولت انجام می‌شود. این کشور همچنین شکل خاص تضمین درآمد کشاورز را از مجموع فعالیت‌های کشاورزی به اجرا گذاشته است. در اتحادیه اروپا به بیمه دام و طیور توجه خاصی صورت می‌گیرد. در کشور فرانسه، بیمه تعاونی نیز متداول است که در نوع خود منحصر به فرد است. در فرانسه حمایت‌های دولت از بیمه کشاورزی توسط «صندوق ملی تأمین خسارت ناشی از عوامل اقلیمی» انجام می‌شود که منابع مالی این صندوق هم توسط کشاورزان و هم توسط دولت تأمین خواهد شود (همان).

استرالیا

در استرالیا از اوایل دهه ۱۹۶۰ بیمه محصولات کشاورزی شروع شد. در این کشور نیز همانند کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی نظام بیمه اتکایی، پشتوانه محکم نظام بیمه‌ای این کشور است.

ونزوئلا

در این کشور، شرکت بیمه کشاورزی در سال ۱۹۸۴ با هدف حمایت و پشتیبانی از آن دسته از کشاورزانی تأسیس شد که امکان بیمه شدن از طریق بخش خصوصی را نداشتند. این هدف بعداً تغییر یافت و اکنون فعالیت این شرکت بر پوشش وام بانکی کشاورزان متمرکز شده است. در حال حاضر، شرکت‌های بیمه‌گر خصوصی در قالب جذب سرمایه‌گذاری و ارائه تضمین، فعالیت زیادی در حوزه بیمه کشاورزی دارند (همان).

ژاپن

در آسیا، ژاپن اولین کشوری است که قوانین مربوط به بیمه را تدوین و اجرا کرده است. این کشور در سال ۱۹۲۹ قانون بیمه دام و در سال ۱۹۳۹ قانون بیمه محصولات کشاورزی را تصویب کرد و از سال ۱۹۴۷ برنامه بیمه را به‌طور کامل و در سطح کل کشور به اجرا درآورده است. در این کشور بیمه غلات و دام، اجباری است و دولت نیز در پرداخت حق بیمه به کشاورزان یارانه می‌پردازد. میزان کمک دولت به طرح بیمه اجباری به تدریج افزایش یافته و از ۴۴ میلیارد ین در سال ۱۹۶۹ به ۱۵۸ میلیارد ین در سال ۱۹۸۵ رسیده است. باید توجه داشت که در این کشور درصد یارانه‌ها متفاوت بوده و هرچه نرخ حق بیمه‌ها بالاتر باشد، درصد یارانه‌ها نیز بیشتر خواهد بود. در مجموع در این نظام بیمه‌ای: اولاً با افزایش تدریجی یارانه‌ها عملاً حق بیمه کمتر می‌شود و بار مالی کشاورزان کاهش می‌یابد. ثانیاً دولت برای تعدادی از محصولات یارانه‌های ترجیحی در نظر گرفته است. ثالثاً محصولات راهبردی برنج و گندم در این کشور از یارانه بسیار بالای صندوق حمایت از محصولات کشاورزی برخوردار هستند.

بیمه محصولات کشاورزی در ژاپن، در سه سطح انجام می‌شود:

- سطح شهرستان از طریق انجمن (تعاونی).
- سطح استان توسط فدراسیون.
- سطح کشور توسط دولت.

انجمن، قسمتی از خسارت را نزد فدراسیون، بیمه اتکایی می‌کند و فدراسیون نیز به همین نسبت تحت پوشش بیمه اتکایی دولت قرار می‌گیرد (همان).

فیلیپین

کشورهای فیلیپین، سریلانکا، هند، تایلند، کره، بنگلادش و اندونزی نیز در زمینه بیمه محصولات کشاورزی اقدام نموده‌اند. در مجموع اغلب کشورهای قاره آسیا (حدود ۷۰ درصد) بیمه کشاورزی را در ۳۰ سال اخیر اجرا کرده‌اند. در فیلیپین فقط دو محصول عمده (برنج و ذرت) که محصولات مهم غذایی کشور بوده و در سطح وسیعی کشت شده و تکنولوژی زراعی تولید آنها نیز به‌خوبی تحقیق و مشخص شده است، زیر پوشش قرار دارند. در این کشور طرح بیمه از ۱۹۷۰ برای حمایت از کشاورزان خسارت‌دیده وارد عرصه شده است. شرکت دولتی بیمه محصولات کشاورزی فیلیپین از سال ۱۹۸۷ در دو بخش محصولات زراعی (برنج و ذرات) و دام شروع به کار کرده است. معیار گزینش محصولات برای پوشش بیمه در این کشور عبارتند از:

۱. محصول مورد نظر در سبد غذایی جامعه قرار داشته باشد.
۲. محصول با هدف تجاری، تولید و در خدمت اقتصاد کشور بوده و در ارزآوری نقش داشته باشد.

۳. تعداد کشاورزان شاغل در کشت آن محصول زیاد باشند.

۴. اطلاعات کافی برای نرخ گذاری حق بیمه در دسترس باشد.

یارانه‌های پرداختی به بیمه محصولات در این کشور در جدول ۶ آمده است. در این کشور بانک‌ها با پرداخت بخشی از حق بیمه‌ها به صورت یارانه به کشاورزان عملاً تضمین مالی بازگشت اعتبارات خود را تحصیل می‌کنند. این روش علاوه بر پوشش خطر، تضمینی برای بازپرداخت وام‌های دریافت شده خواهد بود.

جدول ۶. میزان حق بیمه و یارانه پرداختی دولت در فیلیپین (درصد)

شرح	ذرت		برنج	
	وام‌گیرنده	غیروام‌گیرنده	وام‌گیرنده	غیروام‌گیرنده
سهم پرداختی کشاورز	۱۹	۱۹	۲۵	۲۵
یارانه دولت	۶۹/۵	۸۱	۵۶/۲۵	۷۵
بانک وام‌دهنده	۱۱/۵	-	۱۸/۷۵	-
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: عرب مازار، ۱۳۸۲.

هم‌اکنون نحوه بیمه محصولات کشاورزی در فیلیپین به این صورت است: کشاورزانی که برای تولید از محل برنامه اعتباری دولت، وام می‌گیرند، بیمه محصولات کشاورزی برای آن اجباری بوده و برای کشاورزانی که به صورت شخصی، نیازهای مالی خود را تأمین می‌کنند و یا از دولت وام نمی‌گیرند، اختیاری است. طرح بیمه کشاورزی در فیلیپین براساس روش نقد «بپرداز و ببر» قرار گرفته است و برای کشاورزانی که پوشش بیمه خودکار یا اجباری دارند، حق بیمه از سوی بانک، کسر و پس از کسر کارمزد به حساب نزدیک‌ترین دفتر منطقه‌ای شرکت بیمه واریز می‌گردد. بانک عملاً کار نماینده بیمه را انجام می‌دهد. بیمه محصولات کشاورزی در این کشور توسط شرکتی با همین عنوان که در اصل یک شرکت دولتی است، انجام می‌گردد و پوشش اتکایی آن نیز توسط بیمه‌گران داخلی صورت می‌گیرد (جلالی لواسانی، ۱۳۹۱).

مکزیک

در مکزیك بیمه کشاورزی از سال ۱۹۶۱ توسط دولت از نوع بیمه چند خطر و اختیاری شروع شد. لکن به دلیل ضعف در تعیین حق بیمه و نظارت بر اجرای آن، هزینه‌های بیمه به حد غیرمعقولی افزایش یافت. همین امر منجر به تعطیلی بیمه در کشور در سال ۱۹۹۸ گردید (هنانسی، ۱۹۹۷). در سال ۱۹۹۱ بار دیگر یک شرکت بیمه دولتی تشکیل شد که تنها به عنوان بیمه اتکایی برای شرکت‌های بیمه خصوصی عمل می‌کند. البته تعداد خطرات زیر پوشش محدود است (خشکسالی، باد، آتش‌سوزی، بیماری گیاهی و امراض دامی، رطوبت مازاد به جای بارندگی و سیل). حق بیمه در این کشور نیز از یارانه دولتی برخوردار است. بیمه محصولات کشاورزی در کشور مکزیك در سطح ملی صورت می‌گیرد. در حال حاضر، عملیات

بیمه‌ای توسط شرکت‌های بیمه خصوصی - تعاونی به اجرا در می‌آید و دولت با قبول اتکایی کردن قراردادهای آن شرکت‌ها را وادار به ارائه پوشش‌های بیمه محصولات کشاورزی با نرخ مناسب نموده است.

اروگوئه

در کشور اروگوئه به‌عنوان یکی دیگر از کشورهای درحال توسعه، بیمه کشاورزی از سال ۱۹۱۳ در سطح محدودی شروع شده و تا سال ۱۹۹۳ تنها در انحصار دولت بوده است، اما از آن به بعد بیمه، توسط دو شرکت خصوصی به‌صورت بیمه تک‌خطر ارائه شده است. از سال ۲۰۰۱ دولت با پرداخت یارانه تا سقف ۶۰ درصد حق بیمه، موجب شد که بیمه چندخطر نیز ارائه شود.

هندوستان

تجربه هندوستان در بیمه کشاورزی از جمله موارد درخور توجه است. کشور هندوستان، بیمه محصولات زراعی را در سال ۱۹۷۲ به‌صورت تجربی با محصول پنبه در ایالت گجرات شروع کرده است. نوع بیمه، بیمه تولید بود و «عملکرد هر مزرعه بیمه شده»، ملاک خسارت قرار می‌گرفت. پس از ۵ سال تجربه مشخص شد که ادامه کار پرداخت خسارت بر مبنای عملکرد هر مزرعه به‌دلایل متعدد، به‌ویژه مسئله مخاطرات اخلاقی امکانپذیر نیست. لذا در سال ۱۹۷۹ این نوع بیمه، خاتمه داده شد و از همین سال بیمه جدید بر مبنای «عملکرد منطقه» پایه‌گذاری شد. محصولات زیر پوشش هم به غلات، دانه‌های روغنی، پنبه و سیب گسترش داده شد. البته تنها تولیدکنندگانی که وام دریافت کرده بودند، زیر پوشش این بیمه قرار می‌گرفتند. این برنامه تا سال ۱۹۸۵ تعداد ۱۳ ایالت را پوشش داد. از سال ۱۹۸۵ یک برنامه جامع کشاورزی به اجرا گذاشته شد. این بیمه، توسط دولت مرکزی هندوستان با مشارکت دولت‌های محلی به اجرا در آمد. این بیمه در مناطق همگن و مشابه از لحاظ آب و هوایی به اجرا در آمد. به‌علاوه این بیمه، تنها کشاورزانی را که وام دریافت کرده بودند و دانه‌های روغنی، غلات، حبوبات و مانند آن را که بنا به الزام دولت می‌کاشتند، زیر پوشش قرار می‌داد. نکته جالب این بیمه آن است که دولت تنها ۵۰ درصد حق بیمه کشاورزان کوچک را به‌صورت یارانه می‌پرداخت و سایر تولیدکنندگان، کل حق بیمه را خود می‌پرداختند.

از سال ۱۹۹۹ بیمه جامع‌تری به‌نام «بیمه ملی کشاورزی» به اجرا گذاشته شد. این بیمه، محصولات دیگری از جمله محصولات باغی را زیر پوشش قرار داد و کشاورزان وام‌دار و سایر تولیدکنندگان می‌توانستند از این نوع خدمت استفاده نمایند. البته بیمه برای کشاورزان وام‌دار اجباری بود، اما برای سایرین اختیاری. در این نظام بیمه، امکان زیر پوشش قرار دادن «ارزش تولید» به‌جای مقدار تولید، مشابه با آنچه در ایالات متحده آمریکا انجام می‌شود، فراهم شد.

اخیراً در هندوستان «بیمه درآمد» در بخش‌هایی به‌صورت پایلوت به اجرا گذاشته شده است. در این بیمه، یک حداقل درآمد برای تولیدکننده تضمین می‌شود. در واقع در بیمه درآمد، هم ریسک قیمت و هم ریسک تولید پوشش داده می‌شود. این نوع بیمه با محصول برنج و گندم شروع شده است. این بیمه

برای دریافت‌کنندگان وام از مؤسسات اعتباری اجباری و برای سایرین اختیاری است. دولت هندوستان با برقراری این نوع بیمه (بیمه درآمد)، سیاست تضمین قیمت خرید را لغو کرده است. این برنامه در سال ۲۰۰۳ در ۱۳ ایالت هندوستان به اجرا گذاشته شده است.

آخرین اقدام بیمه‌ای این کشور، «بیمه بارندگی» است. یعنی تولیدکننده برای نوسانات بارندگی و دما از جمله کمبود بارندگی، بارندگی شدید، کاهش یا افزایش دما و نوسانات رطوبت از حد تعیین شده بیمه می‌شود. این بیمه براساس یک شاخص آب و هوایی خسارت را محاسبه و پرداخت می‌کند. بیمه بارندگی، توسط یکی از شرکت‌های بیمه خصوصی ارائه می‌شود. در سال‌های اخیر دولت هندوستان با فشار بر شرکت‌های بیمه تعاونی - دولتی، تمامی آنها را تعاونی کرد و کشاورزان تشویق به خرید سهام از آنها نمود. در مقابل نیز با ارائه وام‌های اعتباری و قبول بیمه اتکایی، شرکت‌های بیمه خصوصی با نرخ‌های بسیار نازل، زمینه حضور بخش خصوصی را در امر بیمه محصولات کشاورزی فراهم ساخت. بدین ترتیب انتقال مسئولیت بیمه کشاورزی از دولت به تعاونی‌های خصوصی - دولتی، سپس به تعاونی‌ها و بخش خصوصی با تدبیر مناسب در این کشور عملیاتی گردید (جلالی لواسانی، ۱۳۹۱).

شیلی

در این کشور متولی بیمه محصولات کشاورزی شرکت بیمه خصوصی CNS است که از تجارب کشورهای ایالات متحده آمریکا و اروپایی استفاده می‌کند. به همین خاطر، این شرکت، کار بیمه را با کشاورزان بزرگ تجاری آغاز کرد. نحوه پرداخت خسارت چنین است: ۳۰ درصد خسارت برعهده خود کشاورزان است و بقیه نیز (۷۰ درصد) تحت پوشش شرکت بیمه خواهد بود که ۱۰ درصد آن مستقیم توسط CNS، ۱۰ درصد توسط سایر بیمه‌گران داخلی و باقیماده آن (۵۰ درصد) توسط بیمه‌گران بین‌المللی (عمدتاً اروپایی) پرداخت می‌گردد. براساس تجارب کشور شیلی، لازم است که طرح‌های بیمه برای کشاورزان خرد، اجباری و برای کشاورزان بزرگ، اختیاری باشد (جلالی لواسانی، ۱۳۹۱).

تقریباً در هیچ‌کدام از کشورهای مورد بررسی، بیمه محصولات کشاورزی به شکل تجاری و بدون حمایت و مداخله دولت اجرایی و عملیاتی نمی‌گردد. حتی در آن دسته از کشورهایی که بیمه کشاورزی حالت خصوصی و تجاری به‌خود گرفته است (نظیر اسپانیا، ایالات متحده آمریکا، شیلی، نیوزلند، ایتالیا، سوئیس و پرتغال)، بیمه کشاورزی متکی به حمایت دولت به‌عنوان بیمه‌گر اتکایی تحقق پیدا کرده است (نیکویی، ۱۳۸۸).

۴-۲. تجارب ارزنده

به‌دلیل مشترک بودن ماهیت فرآیند تولید محصولات در بخش کشاورزی و وابستگی زیاد فرآیند تولید به عوامل و شرایط غیرقابل کنترل، بسیاری از مشکلات بیمه کشاورزی در کشورهای مختلف، مشترک بوده و از شباهت زیادی با هم برخوردار هستند. کشورهای پیشرو در امر بیمه کشاورزی، دارای تجارب

ارزنده‌ای برای رفع موانع و چالش‌های فراروی اجرا و توسعه بیمه در کشاورزی هستند که می‌تواند راهنمای مناسبی برای توسعه بیمه کشاورزی و رفع چالش‌های فراروی کنونی و آتی در سایر کشورها از جمله ایران باشد. موانع و چالش‌های فراروی بیمه کشاورزی عمدتاً ناشی از دو ویژگی حاکم بر آن است (سلامی و دوراندیش، ۱۳۸۲):

الف) خصوصیات ساختاری مخاطرات در بخش کشاورزی که باعث می‌شود تا ماهیت ریسک کشاورزی از ریسک در سایر فعالیت‌های اقتصادی، متفاوت باشد.

ب) تمایل (و در پاره‌ای موارد) اجبار دولت‌ها برای مداخله در امر بیمه‌گری کشاورزی و نگرش خاص کشاورزان بیمه‌گذار به بیمه کشاورزی.

بررسی تجارب بیمه کشاورزی کشورهای مختلف، بیانگر نکات و تجارب ارزنده‌ای است (همان):

۱. بیمه کشاورزی به‌عنوان یک ابزار حمایتی مؤثر در مدیریت ریسک کشاورزی در تمامی کشورهای دنیا (در حال توسعه و توسعه‌یافته) پذیرفته و به‌کار گرفته شده است.

۲. اجرای بیمه کشاورزی در تمامی کشورها (با وجود تفاوت در شیوه و اجرا) از حمایت‌های مالی دولت‌ها برخوردار است.

۳. در برخی از کشورهای توسعه‌یافته به‌ویژه در ایالات متحده آمریکا و اتحادیه اروپا، نرخ حق بیمه و میزان حمایت مالی دولت از بیمه کشاورزی نه صرفاً بر مبنای اصول بیمه‌گری، بلکه بر اساس فشار گروه‌های لابی و در معادلات سیاسی تعیین می‌شود.

۴. بیمه کشاورزی در قالب سنتی آن، معمولاً چندین خطر را با هم زیر پوشش قرار می‌دهد و در هیچ کشوری به‌عنوان «یک فعالیت بیمه‌ای سودآور» تعریف نشده و اجرایی نگردیده است. مقادیر نسبت زیان (LR) در مورد بیمه محصولات کشاورزی برای تمامی کشورها بیشتر از یک است. تلاش برخی از کشورهای توسعه‌یافته نظیر ایالات متحده آمریکا نیز صرفاً برای نزدیک کردن این نسبت به عدد یک بوده است نه کاهش آن به کمتر از یک.

۵. تجاربی وجود ندارد که بیمه کشاورزی، تمامی زمین‌های قابل کشت یک کشور را زیر پوشش قرار داده باشد. سطح پوشش بیمه زمین‌های کشاورزی از ۱۰ تا ۵۰ درصد متفاوت است.

۶. تجربه‌ای مبنی بر بیمه کردن «تمام محصولات زراعی، باغی و دامی» وجود ندارد. دو معیار انتخاب محصولات زیر پوشش بیمه عبارتند از: «اهمیت در اقتصاد» و «اهمیت در امنیت غذایی». تعداد خطرات زیر پوشش نیز محدود است.

۷. در کشورهای توسعه‌یافته به‌ویژه ایالات متحده آمریکا و اتحادیه اروپا، بیمه کشاورزی از یک ابزار صرف مدیریت ریسک، خارج شده و به‌عنوان ابزاری برای انتقال حمایت‌های مالی حذف شده در موافقتنامه دور اروگوئه در بخش استفاده می‌گردد.

۸. بیمه کشاورزی از بیمه تک‌خطر به بیمه چندخطر، از بیمه تولید (عملکرد) به بیمه درآمدی و از بیمه بر مبنای عملکرد فردی به بیمه بر مبنای عملکرد منطقه در حال انتقال و توسعه است.
۹. بخش خصوصی در ارائه خدمات بیمه کشاورزی در کشورهای اروپایی و ایالات متحده آمریکا فعال است.
۱۰. در بسیاری از کشورها، دولت به‌عنوان بیمه‌اتکایی برای بیمه‌گران کشاورزی عمل می‌کند. کار بیمه‌اتکایی تنها توسط تعداد اندکی بیمه‌گر خصوصی (آن هم تحت شرایط خاص) انجام می‌شود.
۱۱. در تمامی کشورها، مشکل مخاطرات اخلاقی و انتخاب نامناسب در خصوص بیمه کشاورزی وجود دارد.
۱۲. آن دسته از بیمه‌های کشاورزی با مشکلات کمتری از لحاظ مخاطرات اخلاقی، انتخاب نامناسب و عملکرد مالی مواجه هستند که از اطلاعات کامل بلندمدتی در خصوص شرایط آب و هوا، عملکرد، الگوی کشت مناطق تحت پوشش و فعالیت‌های تولیدی بیمه‌گذاران برخوردار هستند.

۵. شاخص‌های ارزیابی بیمه کشاورزی

۵-۱. ضریب نفوذ بیمه کشاورزی

ضریب نفوذ بیمه^۱ در یک کشور، بیانگر درصد سهم صنعت بیمه از تولید ناخالص داخلی بوده و یک شاخص اقتصادی کمی (مقداری) قلمداد می‌شود. رابطه محاسباتی ضریب نفوذ بیمه برای بخش کشاورزی به‌صورت ذیل خواهد بود:

$$\text{IP (ضریب نفوذ بیمه کشاورزی)} = \frac{\text{جمع حق بیمه‌های صادره برای کشاورزی}}{\text{ارزش‌افزوده بخش کشاورزی}} \times 100$$

میزان ضریب نفوذ بیمه با سطح توسعه کشورها و سیاست‌های حمایتی آنها از بیمه در بخش کشاورزی ارتباط مستقیمی دارد. به‌دیگر سخن، هر قدر کشور از درآمد بالایی برخوردار بوده و در حمایت از بخش کشاورزی خود جدی‌تر باشد، از ضریب نفوذ بیمه بیشتری در بخش کشاورزی برخوردار می‌باشد. مطالعه‌ای که بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ در مورد ۶۵ کشور دارای بیمه‌های کشاورزی انجام داده است، این واقعیت را تأیید می‌نماید. شایان ذکر است که از میان ۶۵ کشور منتخب، ۲۱ کشور دارای درآمد بالا، ۱۸ کشور دارای درآمد بالای متوسط، ۲۰ کشور دارای درآمد پایین متوسط و ۶ کشور دارای درآمد پایین بوده‌اند. مقدار ضریب نفوذ بیمه هر کدام از چهار گروه کشورهای مزبور در جدول ۷ نشان داده شده است.

جدول ۷. حق بیمه برآوردی و ضریب نفوذ بیمه کشاورزی در کشورهای منتخب
براساس سطح توسعه در سال ۲۰۰۷

ضریب نفوذ بیمه کشاورزی (درصد)	سهم در حق بیمه‌های کشاورزی	حق بیمه برآوردی (میلیون دلار)			تعداد کشور	سطح توسعه
		کل کشاورزی	دام‌ها	محصولات کشاورزی		
۲/۳	۸۶/۵	۱۳۰۶۱/۳	۱۱۹۲/۳	۱۱۸۶۹	۲۱	درآمد بالا
۰/۳	۶	۹۱۲/۷	۴۰/۱	۸۷۲/۶	۱۸	بالای درآمد متوسط
۰/۲	۷/۴	۱۱۲۳/۵	۳۳۴/۱	۷۸۹/۳	۲۰	پایین درآمد متوسط
ناچیز	ناچیز	۵	۴/۸	۰/۲	۶	درآمد پایین
۰/۹	۱۰۰	۱۵۱۰۲/۴	۱۵۷۱/۴	۱۳۵۳۱	۶۵	تمام کشورها

مأخذ: ماهول و استاتلی، ۱۳۹۳.

ملاحظه می‌شود که بالاترین ضریب نفوذ بیمه کشاورزی مربوط به کشورهای دارای درآمد بالاست و دلیل اصلی آن را باید به حجم بالای حمایت یارانه‌ای دولت‌ها از حق بیمه کشاورزی در این کشورها دانست. ضریب نفوذ بیمه کشاورزی در سال ۲۰۰۷ در کشورهای ایالات متحده آمریکا، کانادا، ژاپن و اسپانیا به ترتیب برابر ۵/۲، ۴/۱، ۱/۸ و ۱/۶ درصد بوده است. بالاترین ضریب نفوذ بیمه کشاورزی در میان کشورهای با درآمد بالاتر از متوسط، به آرژانتین اختصاص دارد (۰/۹۹ درصد). کشور مائوریتئوس^۱ نیز در میان کشورهای با درآمد کمتر از متوسط، دارای بالاترین ضریب نفوذ بیمه کشاورزی (۰/۹ درصد) بوده است. ضریب نفوذ بیمه کشاورزی در کشورهای کم‌درآمد، بسیار پایین است؛ به گونه‌ای که ضریب نفوذ بیمه کشاورزی در هیچ کدام از کشورهای کم‌درآمد، بیش از ۰/۰۲ درصد نبوده است (ماهول و استاتلی، ۱۳۹۳).

با توجه به رابطه محاسباتی ضریب نفوذ بیمه کشاورزی باید توجه داشت که در برخی از کشورها نظیر برزیل، هندوستان و چین با وجود حمایت یارانه‌ای گسترده دولت از حق بیمه پرداختی، به دلیل حجم عظیم ارزش افزوده کشاورزی در این کشورها، مقدار ضریب نفوذ بیمه کشاورزی، پایین نشان داده می‌شود (برزیل: ۰/۱۱ درصد، هندوستان: ۰/۰۷ درصد و چین: ۰/۲ درصد).

حدود ۹۰ درصد کل حق بیمه‌های کشاورزی جهان در کشورهای پردرآمد تولید می‌گردد. ضریب نفوذ بیمه‌های کشاورزی در تمامی گروه کشورهای طبقه‌بندی شده براساس سطح توسعه، پایین‌تر از ضریب نفوذ بیمه‌های غیرزندگی می‌باشد. این فاصله با افزایش سطح توسعه‌یافتگی کشورها، کاهش پیدا می‌کند (همان).

بررسی‌های تطبیقی حاکی از آن است که عرضه بیمه کشاورزی در کشورهای دارای سطح توسعه

۱. کشور مائوریتئوس (Mauritius) دربرگیرنده مجمع‌الجزایر کوچکی است که در اقیانوس اطلس قرار گرفته‌اند.

بالاتر، بیشتر از کشورهای دارای سطح توسعه پایین است. مطالعه بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ نشان داده است که ایالات متحده آمریکا به عنوان کشور سرآمد و پیشرو در زمینه بیمه کشاورزی قلمداد می‌شود. به طوری که طرح بیمه محصولات کشاورزی فدرال (FCIP) که بیمه یارانه‌ای محصولات کشاورزی با خطرات چندگانه (MPCI) را ارائه می‌دهد و طرح تگرگ بیمه محصولات کشاورزی به تنهایی حدود ۵۶ درصد کل حق بیمه کشاورزی جهان را تشکیل می‌دهد، حدود ۵/۲ درصد ارزش افزوده بخش کشاورزی ایالات متحده آمریکا می‌باشد (ضریب نفوذ بیمه = ۵/۲ درصد). این کشور در سال ۲۰۰۷ حدود ۳/۸ میلیارد دلار یارانه حق بیمه پرداخت کرده است. کشور کانادا از این جهت با ضریب نفوذ بیمه کشاورزی ۴/۱ درصد در رتبه دوم قرار داشته است (جدول ۸). پرداخت یارانه به حق بیمه‌ها، ویژگی اصلی اکثر ۱۰ کشور (بازار) برتر بیمه‌های کشاورزی به حساب می‌آید. دولت در ایران به عنوان یکی از ده کشور برتر، میزان یارانه «بسیاری بالایی» به حق بیمه کشاورزی پرداخت می‌کند. میزان یارانه حق بیمه در ایران در سال ۲۰۰۷ حدود ۶۹ درصد کل حق بیمه‌های کشاورزی بوده است. ضریب نفوذ بیمه کشاورزی در ایران در سال مزبور ۰/۸ درصد برآورد شده است (همان).

جدول ۸. میزان حق بیمه برآوردی کشاورزی در ۱۰ کشور برتر دنیا در سال ۲۰۰۷ (میلیون دلار- درصد)

کشور	تعداد شرکت‌های بیمه کشاورزی	میزان یارانه‌های دولتی حق بیمه	حق بیمه برآوردی بیمه کشاورزی	سهم در حجم کل حق بیمه جهانی	ضریب نفوذ بیمه کشاورزی
آمریکا	۱۷	بسیار بالا	۸۵۱۱	۵۶/۴	۵/۲
ژاپن	۳۰۰	بسیار بالا	۱۱۱۱	۷/۴	۱/۸
کانادا	۵۹	بالا	۱۰۹۰	۷/۲	۴/۱
اسپانیا	۱	بالا	۸۰۹	۵/۴	۱/۶
چین	۹	بالا	۶۸۲	۴/۵	۰/۲
ایتالیا	۲۸	بالا	۳۸۳	۲/۵	۰/۹
فرانسه	۱۴	محدود	۳۶۶	۲/۴	۰/۶
روسیه	۶۹	بالا	۳۱۵	۱/۲	۰/۶
ایران	۱	بسیار بالا	۲۴۱	۱/۶	۰/۸
آرژانتین	۳۳	بسیار محدود	۲۴۰	۱/۶	۱
ده کشور			۱۳۷۴۷	۹۱	۱/۶

مأخذ: همان.

۲-۵. نسبت هیزل

نسبت هیزل که عبارت است از حاصلجمع غرامت پرداختی و هزینه‌های اداری (اجرایی) تقسیم بر مجموع حق بیمه‌ها، معمولاً نسبت هیزل برای تمام کشورها، بزرگ‌تر از یک است. نسبت هیزل بزرگ‌تر از یک و به‌ویژه بزرگ‌تر از دو به‌معنای ناکارایی اقتصادی ابزارهای بیمه بوده و چنین برنامه‌های بیمه‌ای به‌صورت یک کانال اضافی برای تأمین منابع مالی کشاورزان درآمده‌اند (دوران‌دیش و نیکوکار، ۱۳۸۷: ۱۶).

نسبت هیزل (HR) چنین محاسبه می‌شود:

$$HR = \frac{A + I}{P}$$

I: غرامت (Idemnity)

P: حق بیمه (Premuim)

A: هزینه‌های اجرایی (Administrative Costs)

برای آنکه یک شرکت بیمه‌گر بتواند به فعالیت خود ادامه بدهد، باید مقدار HR آن کوچک‌تر از واحد باشد تا از نظر مالی قادر به ادامه کار بوده و در آینده نیز بتواند فعالیت‌های بیمه‌ای پایدار را ارائه کند. تجارب مطالعاتی در کشورهای مختلف، بیانگر آن است که در زمینه محصولات زراعی و دامی، مقدار HR، همواره بزرگ‌تر از یک می‌باشد (زیان‌دهی). بدیهی است که با چنین شرایطی بدون حمایت دولت، بیمه‌گران نمی‌توانند به فعالیت خود ادامه بدهند و حمایت دولتی گریزناپذیر خواهد بود. به‌عنوان مثال در کشور برزیل در سال‌های ۱۹۷۰-۱۹۸۰ به‌ازای هر یک دلار حق بیمه دریافت شده، ۳/۸۵ دلار خسارت توسط شرکت‌های بیمه‌ای پرداخت شده است. تجربه کشورهای کاستاریکا و مکزیک نیز مشابه برزیل بوده است (جلالی لواسانی، ۱۳۹۱: ۷).

در جدول ۹ وضعیت مالی برنامه بیمه محصولات کشاورزی کشورهای برزیل، کاستاریکا، فلسطین اشغالی (اسرائیل)، ژاپن، مکزیک، فیلیپین و ایالات متحده آمریکا برای دوره‌های مختلف نشان داده شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، مقدار نسبت هیزل (HR) در هر هفت کشور بیشتر از واحد است. نسبت زیان (LR) یا نسبت غرامت به حق بیمه (I/P) نیز در تمامی کشورها بزرگ‌تر واحد می‌باشد. نسبت‌های بیش از یک برای A/P (هزینه‌های اجرایی به حق بیمه) در کشورهای ژاپن و فیلیپین، بیانگر وابستگی بسیار شدید اجرای بیمه کشاورزی به یارانه‌های دولتی است (جدول ۹).

جدول ۹. وضعیت مالی برنامه بیمه محصولات کشاورزی در کشورهای منتخب

کشور	سازمان بیمه‌گر	دوره بیمه	I/P	A/P	HR=(A+I)/P
برزیل	PROAGRO	۱۹۸۵-۱۹۹۰	۳/۶۲	۰/۲۳	۳/۸۵
کاستاریکا	INS	۱۹۷۲-۱۹۸۲	۴/۰۷	۰/۲۸	۴/۳۵
فلسطین اشغالی (اسرائیل)	INFRA	۱۹۸۰-۱۹۸۵	۱/۴۴	۰/۰۹	۱/۵۳
ژاپن	وزارت کشاورزی	۱۹۷۷	۱/۴۸	۱/۱۷	۲/۶
مکزیک	ANAGSA	-	۱/۹۶	۰/۲۷	۲/۲۳
فیلیپین	PCIC	-	۳/۵۵	۱/۷۸	۵/۳۲
ایالات متحده آمریکا	FCIC	-	۲/۰۳	۰/۵۱	۲/۵۴

مأخذ: جلالی لواسانی، ۱۳۹۱.

در جدول ۱۰ مقدار نسبت هیزل در بخش کشاورزی برای چند کشور دیگر در دوره‌های زمانی مختلف نشان داده شده است. ملاحظه می‌شود که نسبت هیزل در بخش کشاورزی برای تمام کشورهای منتخب، بزرگ‌تر از یک بوده است. این موضوع بدین مفهوم است که سیستم بیمه کشاورزی از نظر مالی، پایدار نبوده و شرکت‌های بیمه فعال در بخش کشاورزی برای ادامه فعالیت خود نیازمند تأمین مالی خارج از سیستم بیمه (حمایت دولت) هستند. نسبت هیزل بزرگ‌تر از یک و به‌ویژه بزرگ‌تر از دو، به‌معنای ناکارایی اقتصادی ابزارهای بیمه بدون حمایت یارانه‌ای بخش دولتی خواهد بود.

جدول ۱۰. مقدار نسبت هیزل در بخش کشاورزی در کشورهای منتخب

کشور	دوره زمانی	نسبت هیزل (HR)
فیلیپین	۱۹۸۱-۱۹۸۹	۵/۷۴
برزیل	۱۹۷۵-۱۹۸۱	۴/۵۷
ژاپن	۱۹۸۵-۱۹۸۹	۴/۵۶
ایالات متحده آمریکا	۱۹۹۹	۳/۶۷
مکزیک	۱۹۸۰-۱۹۸۹	۳/۶۵
ایالات متحده آمریکا	۲۰۰۴	۳/۶
کانادا	۲۰۰۴	۲/۹
کاستاریکا	۱۹۷۰-۱۹۸۹	۲/۸
ژاپن	۱۹۴۷-۱۹۷۷	۲/۶
ایالات متحده آمریکا	۱۹۸۰-۱۹۸۹	۲/۴۲
ایران	۲۰۰۰-۲۰۱۵	۵

مأخذ: علیزاده، ۱۳۹۳ و محاسبات تحقیق.

نسبت هیزل بالا برای کشورهای ایران و فیلیپین، وابستگی بسیار پایین نظام بیمه کشاورزی به حق بیمه دریافتی از بیمه‌گذاران (کشاورزان) در این کشورها می‌باشد.

۶. بیمه اتکایی کشاورزی

بیمه اتکایی کشاورزی، تأمین‌کننده بیمه برای بیمه‌گران کشاورزی بوده و به دلیل اینکه خطرات کشاورزی می‌تواند سیستماتیک و قابل توجه باشند، دسترسی بیمه‌گران کشاورزی به بیمه اتکایی، بسیار حیاتی خواهد بود. مطالعه بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ در مورد ۶۵ کشور منتخب نشان داده است که پوشش بیمه اتکایی کشاورزی از بیمه‌گران اتکایی انتفاعی خصوصی تنها در ۶۶ درصد از این کشورها خریداری می‌شود. بیمه‌گران کشاورزی در ۹ درصد کشورها، به بیمه اتکایی دولتی و در ۲۲ درصد از این کشورها، به بیمه اتکایی دولتی و خصوصی دسترسی دارند. در ۳ درصد از این کشورها، هیچ‌گونه دسترسی به بیمه اتکایی گزارش نشده است. در کشورهای ایالات متحده آمریکا و کانادا، بخش دولتی حمایت زیادی از بیمه اتکایی کشاورزی ارائه می‌دهد. در اروپا نیز بخش دولتی، نقش بسیار مهمی در بیمه اتکایی کشاورزی بازی می‌کند. در ۶ کشور از ۶۵ کشور مورد مطالعه بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ (کاستاریکا، قبرس، ایران، ژاپن، مغولستان و قزاقستان)، بیمه اتکایی کشاورزی انحصاراً توسط دولت ارائه می‌گردد. یک رابطه معکوس بین سطح توسعه اقتصادی کشورها و میزان حمایت دولت در بخش بیمه‌گران اتکایی وجود دارد. هیچ‌کدام از کشورهای کم‌درآمد، بیمه اتکایی کشاورزی ارائه نمی‌دهند (ماهول و استاتلی، ۱۳۹۳). در جدول ۱۱ قابلیت دسترسی بیمه‌گران کشاورزی به بیمه اتکایی کشاورزی دولتی، خصوصی، دولتی و خصوصی و بدون بیمه اتکایی براساس سطح توسعه و منطقه نشان داده شده است.

جدول ۱۱. قابلیت دسترسی به بیمه اتکایی کشاورزی در کشورهای منتخب براساس سطح توسعه و منطقه

(درصد)

سطح توسعه/منطقه	تعداد کشورها	بیمه اتکایی خصوصی	بیمه اتکایی دولتی	بیمه اتکایی خصوصی و دولتی	بدون بیمه اتکایی
سطح توسعه					
درآمد بالا	۲۱	۵۷	۱۰	۳۳	۰
بالتر از متوسط درآمد	۱۸	۶۷	۱۱	۲۲	۰
پایین‌تر از متوسط درآمد	۲۰	۷۵	۱۰	۱۵	۰
کم‌درآمد	۶	۶۷	۰	۰	۳۳

بدون بیمه اتکایی	بیمه اتکایی خصوصی و دولتی	بیمه اتکایی دولتی	بیمه اتکایی خصوصی	تعداد کشورها	سطح توسعه/منطقه
منطقه					
۰	۱۲	۰	۸۸	۸	آفریقا
۱۸	۲۸	۳۶	۱۸	۱۱	آسیا
۰	۲۷	۵	۶۸	۲۲	اروپا
۰	۱۰	۵	۸۵	۲۰	آمریکای لاتین و کارائیب
۰	۱۰۰	۰	۰	۲	آمریکای شمالی
۰	۰	۰	۱۰۰	۲	اقیانوسیه
۳	۲۲	۹	۶۶	۶۵	تمام کشورها

مأخذ: ماهول و استاتلی، ۱۳۹۳.

۷. دولت‌ها و بیمه کشاورزی

۷-۱. نقش بخش دولتی در بیمه کشاورزی

خلاً فقدان بیمه بخش خصوصی، حضور بخش دولتی را در بازار بیمه کشاورزی گریزناپذیر ساخته است. بخش خصوصی عمدتاً پوشش بیمه با حق بیمه‌ای که فراتر از توان مالی تولیدکننده کوچک است، را ارائه می‌کند. بخش دولتی برای مداخله در بازار بیمه کشاورزی ممکن است که رویکردهای مختلفی را به کار بگیرد. طبق مطالعات بانک جهانی در مورد میزان مداخله دولت در بیمه کشاورزی که در ۶۵ کشور انجام شده است، رایج‌ترین مکانسیم‌ها برای مشارکت بخش دولتی در بازارهای بیمه کشاورزی عبارتند از (ایتوریوز، ۱۳۹۱):

الف) یارانه حق بیمه: براساس نتایج مطالعات انجام شده، رایج‌ترین نوع حمایت بخش دولتی از بیمه کشاورزی، یارانه حق بیمه می‌باشد. یارانه حق بیمه را ۶۵ درصد کشورهای مورد مطالعه بانک جهانی در سال ۲۰۰۸، برای حمایت از بیمه محصولات زراعی و ۳۵ درصد از کشورها نیز آن را برای حمایت از بیمه دام و طیور به کار گرفته‌اند.

ب) سرمایه‌گذاری در تحقیقات، کارآموزی و جمع‌آوری اطلاعات: بخشی از کشورهای دنیا حمایت خود را از بیمه کشاورزی به صورت سرمایه‌گذاری در امر تحقیق، آموزش و جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز برای اجرای بیمه کشاورزی و محاسبه میزان خسارت، غرامت و... عملیاتی کرده‌اند.

ج) قانونگذاری بیمه کشاورزی: براساس مطالعات انجام شده، توسعه قانونگذاری ویژه بیمه کشاورزی، یکی از مهمترین شکل‌های حمایت از بیمه کشاورزی است. قانونگذاری ویژه برای بیمه محصولات زراعی و باغی به ترتیب در ۵۱ و ۳۱ درصد کشورهای مورد مطالعه بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ مشاهده شده است.

د) بیمه اتکایی بخش دولتی: بیمه اتکایی دولتی برای محصولات زراعی و دامی به ترتیب در ۳۲ درصد و ۲۶ درصد کشورهای مورد مطالعه مشاهده شده است.

ه) یارانه هزینه‌های اداری: براساس مطالعات بانک جهانی، حمایت دولتی از طریق پرداخت یارانه به هزینه‌های اداری برای بیمه دام و محصولات زراعی کمتر مرسوم بوده و تنها ۱۶ درصد و ۱۱ درصد کشورهای مورد مطالعه، یارانه هزینه‌های اداری به ترتیب برای اجرای بیمه‌های دام و محصولات زراعی پرداخت کرده‌اند.

توضیحات مزبور حاکی از آن است که میان میزان حمایت بخش دولتی از بیمه کشاورزی و ضریب نفوذ بیمه کشاورزی همبستگی مستقیم بالایی وجود دارد. حمایت بخش دولتی از بیمه کشاورزی در کشورهای ایالات متحده آمریکا و کانادا، بالاست. به همین خاطر این دو کشور حدود ۷۰ درصد حق بیمه صادره را در دنیا به خود اختصاص داده‌اند. در مقابل در کشورهایی نظیر استرالیا و نیوزلند به دلیل فقدان یا پایین بودن حمایت و مشارکت بخش دولتی در بیمه کشاورزی، سطح حق بیمه صادره، بسیار پایین است (همان).

۷-۲. هدفمندی یارانه‌های بیمه کشاورزی

تحلیل و بررسی پیامدهای مالی و اقتصادی طرح‌های بیمه کشاورزی تحت حمایت دولت، ضروری است. مطالعه بانک جهانی در مورد ۶۵ کشور در سال ۲۰۰۸ نشان داده است که سهم هزینه دولت در یارانه‌های حق بیمه‌ای کشاورزی حدود ۴۴ درصد کل حق بیمه‌های ناخالص اولیه است و با احتساب یارانه‌های مربوط به خسارات، اجرایی و اداری بیمه، مجموع هزینه‌های دولت برای ارائه بیمه کشاورزی تا سطح ۶۸ درصد حق بیمه‌های ناخالص نهایی نیز خواهد رسید. بدیهی است که چنین طرح‌های یارانه‌ای سنگین دولتی، دولت‌های کم‌درآمد و یا با درآمد متوسط را برای تأمین آن به شدت در تنگنا قرار خواهد داد. علاوه بر این، تداوم پرداخت این یارانه‌ها باعث حذف علائم قیمتی بازار و تبدیل آنها به مشوق‌های نامناسب برای کشاورزان و دامداران جهت سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های کشاورزی پرخطر و حتی زیان‌آور خواهد شد (ماهول و استاتلی، ۱۳۹۳).

بدیهی است آن دسته از دولت‌هایی که اقدام به بهبود و ارتقای بیمه‌های کشاورزی می‌کنند، با چهار چالش عملیاتی، فنی، مالی و سازمانی مواجه خواهند بود؛ که به منظور ممانعت از طولانی شدن بحث در اینجا از تحلیل هر کدام از چالش‌های مزبور پرهیز خواهد شد.^۱

۱. برای کسب اطلاعات کامل در زمینه این چالش‌ها به صفحات ۲۰۶-۲۱۲ مأخذ زیر مراجعه شود:

ماهول، اولیور و استاتلی، چارلز. جی (۱۳۹۳). «حمایت‌های دولتی از بیمه‌های کشاورزی (چالش‌ها و گزینه‌های پیش‌روی کشورهای درحال توسعه)»، ترجمه محمود سبزی، معصومه مختاری و طیبه سبزی، انتشارات پژوهشکده بیمه، تهران.

۷-۳. مداخله دولت در بیمه‌های کشاورزی

مرسوم‌ترین شکل مداخله دولت در بیمه محصولات کشاورزی، به شکل یارانه‌های حق بیمه است. این موضوع در ۶۳ درصد از کشورهای مورد مطالعه بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ صادق بوده است. با اینکه پرداخت یارانه‌های حق بیمه در تمامی کشورهای دارای سطح توسعه متفاوت (از پردرآمد تا کم‌درآمد)، موضوعی رایج است، اما سهم کشورهای پردرآمد در مورد آن، بیشتر است. به عبارتی دیگر یارانه‌های حق بیمه در ۶۷ درصد از کشورهای پردرآمد و در ۴۰ درصد از کشورهای کم‌درآمد توسط دولت‌ها پرداخت می‌شود (همان). در جدول ۱۲ حمایت‌های مختلف دولت از بیمه محصولات کشاورزی براساس سطح توسعه و منطقه در ۶۵ کشور منتخب در سال ۲۰۰۸ نشان داده شده است.

جدول ۱۲. انواع حمایت‌های دولت از بیمه محصولات کشاورزی

بر مبنای سطح توسعه و منطقه در سال ۲۰۰۷ (درصد)

دیگر حمایت‌ها (آموزش، تحقیق)	بیمه اتکایی بخش دولتی	یارانه ارزیابی خسارت	یارانه اداری و اجرایی	یارانه حق بیمه	قوانین بیمه	تعداد کشورها	سطح توسعه/منطقه
سطح توسعه							
۳۸	۵۲	۱۴	۲۴	۶۷	۶۷	۲۱	درآمد بالا
۳۹	۲۲	۰	۶	۵۵	۵۰	۱۸	بالتر از متوسط درآمد
۵۳	۲۱	۵	۲۱	۷۴	۴۲	۱۹	پایین‌تر از متوسط درآمد
۶۰	۰	۰	۰	۴۰	۴۰	۵	کم‌درآمد
منطقه							
۳۷	۱۳	۰	۰	۶۳	۳۰	۸	آفریقا
۸۰	۷۰	۲۰	۴۰	۷۰	۶۰	۱۰	آسیا
۲۹	۳۸	۵	۱۰	۶۷	۷۱	۲۱	اروپا
۴۵	۵	۰	۱۰	۶۰	۳۰	۲۰	آمریکای لاتین و کارائیب
۱۰۰	۱۰۰	۵۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۲	آمریکای شمالی
۵۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	اقیانوسیه
۴۴	۳۷	۶	۱۶	۶۳	۵۱	۶۳	تمام کشورها

مأخذ: همان.

مداخله دولت‌ها در بیمه‌های دامی، متداول‌تر از بیمه‌های محصولات کشاورزی است. با این وجود تنها ۳۵ درصد از کشورهای مورد مطالعه بانک جهانی در سال ۲۰۰۸، به حق بیمه‌های دامی یارانه داده‌اند. بزرگ‌ترین بازار یارانه‌های بیمه دامی کشورهای چین، ایران، ژاپن، مکزیک و اسپانیا هستند (همان).

۴-۷. بیمه آزاد کشاورزی یا بیمه دولتی کشاورزی؟

در تمامی کشورهای موفق در زمینه بیمه کشاورزی از حمایت مؤثر دولت‌ها در ارائه یارانه به بیمه کشاورزی برخوردار هستند. این واقعیت در تمامی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه نظیر ایالات متحده آمریکا و کانادا (با بیش از ۶۰ درصد کمک دولت)، روسیه (۵۰ درصد)، اسپانیا (۳۹ درصد)، ترکیه (۵۰-۶۷ درصد) و اسرائیل (۳۵-۸۰ درصد) صادق است. در کشورهایی که میزان کمک دولت به دلایل مختلف شده است، سطح بیمه کشاورزی از کاهش تصاعدی برخوردار شده است. به‌عنوان مثال با حذف کمک‌های دولتی در بیمه کشاورزی اوکراین در سال ۲۰۰۷، سطح بیمه کشاورزی ۱۲ در این کشور ۱۲ برابر کاهش پیدا کرد (صندوق بیمه کشاورزی، ج- ۱۳۹۵).

بررسی تجارب کشورهای مختلف نشان داده است که بیمه کشاورزی بدون حمایت دولت نمی‌تواند به‌عنوان یک بنگاه اقتصادی هم به ارائه خدمات بیمه‌ای در راستای توسعه کشاورزی بپردازد و هم از سودآوری لازم برای بقا و توسعه در آینده برخوردار باشد. بنابراین، بیمه کشاورزی، نمی‌تواند براساس نظام بازار آزاد به‌صورت یک بنگاه اقتصادی سودآور (همانند بیمه‌های فعال در صنعت و خدمات) به فعالیت خود در بلندمدت ادامه بدهد. به همین خاطر باید آن را به‌عنوان یک نهاد حمایتی، تعریف نموده که از کمک‌های سالیانه بخش دولتی برخوردار می‌باشد.

۸. مدل‌های بیمه کشاورزی

برای توسعه و گسترش بیمه در بخش کشاورزی با توجه به میزان حضور و حمایت بخش دولتی می‌توان سه مدل متفاوت را شناسایی کرد (ایتوریوز، ۱۳۹۱):

الف) مدل بیمه کشاورزی مبتنی بر کنترل دولت: این مدل دارای سطح بالایی از حمایت دولت و یک محصول (خدمت) واحد بیمه بوده و معمولاً توسط یک شرکت بیمه انحصاری کاملاً دولتی اجرایی می‌گردد.

ب) مدل بیمه کشاورزی مبتنی بر مکانیسم بازار (عرضه و تقاضا): در این مدل، حمایت بخش دولتی از بیمه کشاورزی، وجود ندارد و یا بسیار کم است و چندین شرکت بیمه به ارائه انواع مختلفی از محصولات و خدمات بیمه‌ای به‌صورت تجاری اقدام می‌نمایند.

ج) مدل بیمه کشاورزی مبتنی بر مشارکت دولت و بخش خصوصی: این مدل، نوعی مدل بینابینی از دو نوع مدل مزبور بوده و به‌صورت برنامه‌های مشارکتی خصوصی-دولتی (PPP)^۱ توسعه پیدا کرده است. یعنی هم از حمایت دولتی برخوردار است و هم خدمات بیمه متنوع ارائه می‌شود.^۲ در ۵۴ درصد از کشورهای

۱. Publi-Private Partnership

۲. بهره‌برداران مدل PPP شامل بخش عمومی (Public Sector) یا همان دولت، بخش خصوصی (Private Sector) یا همان شرکت‌های بیمه خصوصی و همچنین بهره‌برداران (Producer) یا همان کشاورزان می‌باشند.

مورد مطالعه بانک جهانی (از میان ۶۵ کشور) در سال ۲۰۰۸ که عرضه‌کنندگان بیمه‌های خصوصی فعال بوده‌اند، ۳۷ درصد از این کشورها دارای مدل بیمه کشاورزی مشارکتی بوده‌اند. صندوق‌های بیمه تعاونی مبتنی بر PPP در کشورهای با درآمد متوسط به‌عنوان راهی برای تقویت عرضه بیمه‌های کشاورزی تعریف شده است. بیمه‌های مشارکتی باعث بهبود عملکرد مالی برنامه‌های بیمه کشاورزی دولتی خواهند شد. به‌نظر می‌رسد که نسبت‌های خسارت، زمانی کاهش خواهد یافت که برنامه‌های بیمه‌ای توسط بخش خصوصی اداره شده و یا اینکه با حمایت دولتی در قالب مدل مشارکتی هدایت شود (ماهول و استاتلی، ۱۳۹۳).

بررسی تجربی وضعیت مدل‌های بیمه کشاورزی در کشورهای مختلف، حاکی از وجود تنوع در اجرا می‌باشد (جدول ۱۳). مطالعه بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ در مورد ۶۵ کشور نشان داده است که در ۵۴ درصد از کشورها، صرفاً بیمه خصوصی، در ۹ درصد از کشورها (ایران، کاستاریکا، قبرس، فلسطین اشغالی، مائوریتیوس و نیجریه) صرفاً بیمه دولتی و در ۳۷ درصد از کشورها بیمه مشارکتی (دولتی - خصوصی) در حال فعالیت هستند (همان).

جدول ۱۳. سهم مدل‌های مختلف بیمه کشاورزی در کشورهای منتخب

(درصد)

براساس سطح توسعه و منطقه

بیمه محصولات کشاورزی و دامی	صرفاً بیمه دامی	صرفاً بیمه محصولات کشاورزی	مدل بیمه کشاورزی			تعداد کشورها	سطح توسعه/ منطقه
			مشارکتی	دولتی	خصوصی		
سطح توسعه							
۹۵	۵	۵	۲۹	۱۰	۶۵	۲۱	درآمد بالا
۸۳	۱۷	۱۱	۲۸	۱۱	۶۱	۱۸	بالاتر از متوسط درآمد
۶۵	۳۰	۲۰	۴۰	۵	۵۵	۲۰	پایین‌تر از متوسط درآمد
۸۳	۰	۱۷	۸۳	۱۷	۰	۶	کم‌درآمد
۸۲	۱۵	۱۲	۳۷	۹	۵۴	۶۵	تمام کشورها
منطقه							
۸۸	۱۳	۱۳	۵۰	۲۵	۲۵	۸	آفریقا
۷۵	۸	۲۵	۵۸	۱۷	۲۵	۱۲	آسیا
۹۵	۵	۱۴	۳۳	۵	۶۲	۲۱	اروپا
۶۵	۳۵	۵	۲۵	۵	۷۰	۲۰	آمریکای لاتین و کارائیب
۱۰۰	۰	۰	۵۰	۰	۵۰	۲	آمریکای شمالی
۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۲	اقیانوسیه
۸۲	۱۵	۱۲	۳۷	۹	۵۴	۶۵	تمام کشورها

مأخذ: همان.

۹. کانال‌های توزیع بیمه محصولات کشاورزی

مطالعه بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ در مورد ۶۵ کشور منتخب در دنیا نشان داده است که در اروپا شرکت‌های بیمه، بیمه‌نامه‌های محصولات کشاورزی را از طریق تعاونی‌ها و نمایندگان فروش به فروش می‌رسانند. در آسیا، کارگزاران بیمه، نقش کمتری در بازاریابی بیمه محصولات کشاورزی ایفا می‌کنند و نقش نمایندگان بیمه، مؤسسات بانکی و تعاونی‌ها، در این امر، ملموس‌تر است. در آمریکای لاتین و کارائیب، مؤسسات بانکی و کارگزاران، نقش پیشرو در بازاریابی بیمه برای کشاورزان را بازی می‌کنند (جدول ۱۴). در آفریقا نمایندگان بیمه‌گر، سهم بالایی در توزیع و فروش بیمه محصولات کشاورزی دارند. در مورد کانال‌های توزیع بیمه محصولات کشاورزی در ۶۵ کشور مورد مطالعه توسط بانک جهانی، مشاهده شد که سهم نمایندگان بیمه‌گر در بازاریابی بیمه‌های کشاورزی بیشتر بوده است (۴۷ درصد) و تعاونی، کارگزاران بیمه و مؤسسات بانکی اصلی خرد در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. بررسی کانال‌های فروش بیمه براساس سطح توسعه کشورها نیز بیانگر اهمیت نمایندگان بیمه در توزیع بیمه کشاورزی در تمامی سطوح توسعه به‌استثنای کشورهای با «درآمد پایین‌تر از متوسط» می‌باشد (ماهول، استاتلی، ۱۳۹۱).

جدول ۱۴. کانال‌های اصلی توزیع (فروش) بیمه محصولات کشاورزی

بر مبنای سطح توسعه کشورها و منطقه (درصد)

سطح توسعه / منطقه	تعداد کشورها	نمایندگان بیمه‌گر	کارگزاران بیمه	مؤسسات بانکی اصلی خرد	انجمن‌های تولیدکننده / تعاونی‌ها
سطح توسعه					
درآمد بالا	۲۱	۵۲	۱۰	۵	۳۳
بالتر از متوسط درآمد	۱۸	۴۴	۲۲	۱۱	۲۲
پایین‌تر از متوسط درآمد	۱۹	۴۷	۱۶	۳۲	۵
کم‌درآمد	۴	۲۵	۲۵	۰	۵۰
تمام کشورها	۶۲	۴۷	۱۶	۱۵	۲۳
منطقه					
آفریقا	۷	۴۳	۲۹	۰	۲۹
آسیا	۱۰	۴۰	۰	۳۰	۴۰
اروپا	۲۱	۷۱	۰	۵	۲۴
آمریکای لاتین و کارائیب	۲۰	۳۰	۳۰	۲۵	۱۵
آمریکای شمالی	۲	۱۰۰	۰	۰	۰
اقیانوسیه	۲	۰	۱۰۰	۰	۰
تمام کشورها	۶۲	۴۷	۱۶	۱۵	۲۳

مأخذ: همان.

۱. مبنای توسعه کشاورزی، سرمایه‌گذاری است و سودآوری و امنیت نیز الزامات اولیه برای انجام سرمایه‌گذاری به حساب می‌آیند.
۲. بررسی وضعیت مالی بیمه‌های کشاورزی در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که درآمد شرکت‌های بیمه همواره از هزینه‌های آنها کمتر است (نسبت هیزل بیشتر از واحد) و تداوم فعالیت شرکت‌های بیمه کشاورزی با اتکا بر درآمدهای خود و بدون حمایت‌های بخش دولتی ناممکن خواهد بود.
۳. در تمامی کشورها، بیمه محصولات کشاورزی، یک نوع طرح حمایتی است که به منظور تثبیت درآمد تولیدکنندگان از طریق به حداقل‌رسانی آثار اقتصادی زیان‌های ناشی از حوادث طبیعی نظیر خشکسالی، تگرگ، سرمازدگی، رطوبت، آفات و بیماری‌های غیرقابل کنترل عملیاتی می‌شود. معمولاً هزینه‌های اجرای طرح بیمه محصولات کشاورزی در بین تولیدکنندگان و دولت به نسبت‌های مشخصی تقسیم می‌شود. دولت در اجرای این طرح، ایفاگر نقش حمایتی خواهد بود.
۴. حمایت‌های بیمه‌ای از بخش کشاورزی تنها بخشی از حمایت‌های دولتی از این بخش به حساب می‌آید. یکی از اهداف توسعه بیمه در بخش کشاورزی، تثبیت درآمد تولیدکنندگان محصولات این بخش می‌باشد و دولت‌ها در کنار این ابزار حمایتی از طریق ابزارهای حمایتی دیگر نظیر قیمت تضمینی، یارانه‌های تولیدی و ... برای دستیابی به این مهم تلاش می‌نمایند.
۵. کمک‌های بیمه‌ای دولت به بخش کشاورزی در قالب بخشی از حمایت‌های مالی دولت از بخش کشاورزی، به‌عنوان یک سیاست اجرایی مرسوم در تمامی کشورهای دنیا پذیرفته شده است.
۶. عدم ثبات در درآمدهای مزرعه و متضرر شدن تولیدکنندگان در اکثر کشورهای توسعه‌نیافته و حتی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه از ناحیه عوامل غیرقابل کنترل و ریسک‌هایی که از طریق روش‌های مدیریت ریسک قابل کنترل نمی‌باشند، فشارهایی را بر دولت‌های این کشورها وارد آورده است تا برنامه‌هایی را در جهت ثبات درآمدهای تولیدکنندگان از قبیل پرداخت‌های جبرانی، تعیین قیمت‌های تضمینی، هدف و خریدهای اعتباری و یا بیمه محصولات کشاورزی تهیه و تدوین نمایند.
۷. اجرای بیمه کشاورزی در تمامی کشورها (با وجود تفاوت در شیوه و اجرا) از حمایت‌های مالی دولت‌ها برخوردار است.
۸. در برخی از کشورهای توسعه‌یافته به‌ویژه در ایالات متحده آمریکا و اتحادیه اروپا، نرخ حق بیمه و میزان حمایت مالی دولت از بیمه کشاورزی نه صرفاً بر مبنای اصول بیمه‌گری، بلکه بر اساس فشار گروه‌های لابی و در معادلات سیاسی تعیین می‌شود.
۹. بیمه کشاورزی در قالب سنتی آن، معمولاً چندین خطر را با هم زیر پوشش قرار می‌دهد و در هیچ کشوری به‌عنوان «یک فعالیت بیمه‌ای سودآور» تعریف نشده و اجرایی نگردیده است. مقادیر نسبت زیان

- (LR) در مورد بیمه محصولات کشاورزی برای تمامی کشورها بیشتر از یک است. تلاش برخی از کشورهای توسعه‌یافته نظیر ایالات متحده آمریکا نیز صرفاً برای نزدیک کردن این نسبت به عدد یک بوده است نه کاهش آن به کمتر از یک.
۱۰. تجاربی وجود ندارد که بیمه کشاورزی، تمامی زمین‌های قابل کشت یک کشور را زیر پوشش قرار داده باشد. سطح پوشش بیمه زمین‌های کشاورزی از ۱۰ تا ۵۰ درصد متفاوت است.
۱۱. تجربه‌ای مبنی بر بیمه کردن «تمام محصولات زراعی، باغی و دامی» وجود ندارد. دو معیار انتخاب محصولات زیر پوشش بیمه عبارتند از: «اهمیت در اقتصاد» و «اهمیت در امنیت غذایی».
۱۲. بخش خصوصی در ارائه خدمات بیمه کشاورزی در کشورهای اروپایی و ایالات متحده فعال است.
۱۳. در بسیاری از کشورها، دولت به‌عنوان بیمه‌اتکایی برای بیمه‌گران کشاورزی عمل می‌کند.
۱۴. در تمامی کشورها، مشکل مخاطرات اخلاقی و انتخاب نامناسب درخصوص بیمه کشاورزی وجود دارد.
۱۵. سیاست‌های موفق یک کشور در زمینه بیمه کشاورزی را نمی‌توان در کشورهای دیگر پیاده کرد و هر کشوری باید براساس اهداف ملی، نیازهای اقتصادی، تمایل کشاورزان به شرکت در طرح و ظرفیت مالی و اداری خود طراحی کند.
۱۶. تجربیات نشان داده است که حرکت از یک نظام بیمه‌ای متکیبر یارانه دولت به سوی بیمه‌ای که دولت فقط برای محصولات استراتژیک یارانه می‌دهد و دقت کافی در ارزیابی خسارت‌ها و برآورد غرامت‌ها به کار می‌گیرد، کیفیت طرح‌های بیمه را افزایش داده و در کنار کاهش هزینه‌های دولت، بیمه‌گران اتکایی بین‌المللی را نیز علاقمند به شرکت در طرح‌های بیمه کشاورزی خواهد کرد.
۱۷. تجارب موجود، بیانگر آن است که بیمه کشاورزی در طرح‌های بیمه اجباری دولتی (مانند قبرس)، طرح‌های برخوردار از یارانه‌های دولتی (مانند کشورهای آمریکا و کانادا)، طرح‌های وابسته به اعتبارات کشاورزی (مانند هندوستان)، طرح‌های دریافت‌کننده حمایت دولتی مشروط به بیمه (مانند بلغارستان) و طرح‌های ارائه‌کننده بیمه‌های چندخطه و عملکرد (مانند اسپانیا)، از فراگیری بیشتری برخوردار هستند.
۱۸. یارانه‌های دولتی در اکثر ۶۵ کشور مورد مطالعه بانک جهانی، ۳۰ تا ۵۰ درصد کل حق بیمه‌های پرداختی کشاورزان را تشکیل داده است. سهم یارانه حق بیمه در ایران در سال ۲۰۰۷ حدود ۶۱ درصد کل حق بیمه بوده که بعد از کشورهای ایتالیا و اسپانیا در رتبه سوم قرار گرفته است.
۱۹. بیمه کشاورزی به شکل‌های مختلف در کشورهای جهان در حال اجراست. تفاوت عمده در برنامه‌های بیمه در این کشورها به پوشش بیمه (محصولات زیر پوشش)، نوع خطر و تعداد خطرات پوشش داده شده، اجباری بودن و نبودن خرید بیمه، نوع بیمه از لحاظ نوع پوشش (شامل بیمه عملکرد یا بیمه درآمد)، بیمه انفرادی و یا بیمه منطقه‌ای، دولتی یا خصوصی بودن بیمه‌گر برمی‌گردد. از لحاظ سابقه

بیمه نیز، تفاوت‌های زیادی در بین کشورها مشاهده می‌شود:

• در **ایالات متحده آمریکا** بخش خصوصی در ارائه بیمه کشاورزی فعال است. این بخش با بیمه تک‌خطر، از جمله بیمه تگرگ، سیل و آتش‌سوزی و از این قبیل از سال‌ها قبل کار خود را شروع کرده است. در این کشور بیش از ۵۰ درصد از حق بیمه، توسط دولت به صورت یارانه پرداخت می‌شود. آنچه قبل از توافق دور اروگوئه به صورت یارانه به بخش کشاورزی انتقال داده می‌شد، اکنون در این کشور در قالب بیمه پرداخت می‌گردد. یکی از تغییرات اساسی در بیمه محصولات کشاورزی ایالات متحده آمریکا، تشویق بخش خصوصی در بازاریابی بیمه‌نامه‌های محصولات کشاورزی و تأمین بیمه اتکایی توسط دولت فدرال در سال ۱۹۸۰ بوده است. در حال حاضر در این کشور بیش از ۱۴ هزار نمایندگی و ۱۷ شرکت خصوصی در حوزه بیمه محصولات کشاورزی فعال هستند و نمایندگی‌ها، عوامل فروش بیمه‌ها هستند. آنها میزان تولید واقعی کشاورزان را محاسبه نموده و میزان حق بیمه مناسب را برای بیمه‌نامه‌ها تعیین می‌کنند. شرکت‌های بیمه خصوصی در برخی موارد «تمام ریسک» و در برخی موارد «قسمتی از ریسک» را به صورت اتکایی مستقیماً به دولت فدرال منتقل می‌کنند.

• با توجه به نظام فدرالی **کانادا**، اعتبارات لازم برای هر استان جهت هزینه طرح بیمه کشاورزی از سوی دولت مرکزی تخصیص می‌یابد. این هزینه شامل یارانه اختصاص یافته به حق بیمه‌ها و پرداخت هزینه‌های اجرایی و اداری است. سیستم مدیریت ریسک در بخش کشاورزی در کانادا، عمدتاً دولتی بوده و با هدایت آن توسط دولت فدرال و دولت‌های ایالتی به عنوان بیمه‌گر انجام می‌شود. در برنامه‌های جدید دولت کانادا، تشویق بخش خصوصی برای مشارکت در بیمه محصولات کشاورزی بوده است و در حال حاضر شرکت‌های بیمه خصوصی به صورت محدود عوامل خطری مانند تگرگ و خسارت وارده به گلخانه و مرگ دام‌های اهلی را بیمه می‌کنند.

• بیمه کشاورزی در **برزیل** بر مبنای «جبران هزینه‌های تولید» توسط شرکت‌های دولتی بیمه کشاورزی نهاده شده است.

• بیمه کشاورزی در **اسپانیا** از سال ۱۹۷۸ شروع شده و توسط بخش خصوصی با پشتوانه دولت ارائه می‌شود. بیمه محصولات کشاورزی در اسپانیا در سه بخش، اجرایی می‌گردد: گروهی از بیمه‌گران خصوصی کشاورزی، کنسرسیوم و وزارت کشاورزی. مؤسسات خصوصی فعال در این کشور ۶۱ شرکت هستند که همگی تشکیل‌دهنده اعضای یک «صندوق بیمه مشترک» می‌باشند و این صندوق، تحت مالکیت شرکت‌های بیمه خصوصی قرار دارد. این صندوق، تمامی عملیات بیمه‌ای (از صدور بیمه‌نامه تا تسویه خسارت) را برعهده دارد. دولت نیز در سطح وسیعی، برنامه محصولات کشاورزی را بیمه اتکایی می‌کند.

• در **اتحادیه اروپا** طرح‌های بیمه کشاورزی به‌طور عمده به‌عنوان بخشی از فعالیت‌های شرکت‌های بیمه بازرگانی شکل گرفته است.

- در **فرانسه** حمایت‌های دولت از بیمه کشاورزی توسط «صندوق ملی تأمین خسارت ناشی از عوامل اقلیمی» انجام می‌شود که منابع مالی این صندوق هم توسط کشاورزان و هم توسط دولت تأمین خواهد شد.
 - در **استرالیا** نیز همانند کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی، نظام بیمه اتکایی، پشتوانه محکم نظام بیمه‌ای این کشور است.
 - بیمه محصولات کشاورزی در **ژاپن**، در سه سطح انجام می‌شود: سطح شهرستان از طریق انجمن (تعاونی)، سطح استان توسط فدراسیون و سطح کشور توسط دولت. انجمن، قسمتی از خسارت را نزد فدراسیون، بیمه اتکایی می‌کند و فدراسیون نیز به همین نسبت تحت پوشش بیمه اتکایی دولت قرار می‌گیرد.
 - در **فیلیپین**، کشاورزانی که برای تولید از محل برنامه اعتباری دولت، وام می‌گیرند، بیمه محصولات کشاورزی برای آنان اجباری بوده و برای کشاورزانی که به صورت شخصی، نیازهای مالی خود را تأمین می‌کنند و یا از دولت وام نمی‌گیرند، اختیاری است. طرح بیمه کشاورزی در فیلیپین براساس روش نقد «بیرداز و بیر» قرار گرفته است و برای کشاورزانی که پوشش بیمه خودکار یا اجباری دارند، حق بیمه از سوی بانک، کسر و پس از کسر کارمزد به حساب نزدیک‌ترین دفتر منطقه‌ای شرکت بیمه واریز می‌گردد. بانک عملاً کار نماینده بیمه را انجام می‌دهد. بیمه محصولات کشاورزی در این کشور توسط شرکتی با همین عنوان که در اصل یک شرکت دولتی است، انجام می‌گردد و پوشش اتکایی آن نیز توسط بیمه‌گران داخلی صورت می‌گیرد.
 - حق بیمه در **مکزیک** از یارانه دولتی بر خوردار است. بیمه محصولات کشاورزی در این کشور در سطح ملی صورت می‌گیرد. در حال حاضر، عملیات بیمه‌ای توسط شرکت‌های بیمه خصوصی - تعاونی به اجرا در می‌آید و دولت با قبول اتکایی کردن قراردادهای آن شرکت‌ها را وادار به ارائه پوشش‌های بیمه محصولات کشاورزی با نرخ مناسب نموده است.
 - در **اروگوئه**، بیمه کشاورزی از سال ۱۹۱۳ در سطح محدودی شروع شده و تا سال ۱۹۹۳ تنها در انحصار دولت بوده است. اما از آن به بعد بیمه، توسط دو شرکت خصوصی به صورت بیمه تک‌خطر ارائه شده است. از سال ۲۰۰۱ دولت با پرداخت یارانه تا سقف ۶۰ درصد حق بیمه، موجب شد که بیمه چندخطر نیز ارائه شود.
 - در **شیلی**، نحوه پرداخت خسارت چنین است: ۳۰ درصد خسارت برعهده خود کشاورزان است و بقیه نیز (۷۰ درصد) تحت پوشش شرکت بیمه خواهد بود که ۱۰ درصد آن مستقیم توسط CNS، ۱۰ درصد توسط سایر بیمه‌گران داخلی و باقیمانده آن (۵۰ درصد) توسط بیمه‌گران بین‌المللی (عمدتاً اروپایی) پرداخت می‌گردد.
۱. تقریباً در هیچ‌کدام از کشورهای مورد بررسی، بیمه کشاورزی به شکل تجاری و بدون حمایت و

مداخله دولت، اجرایی و عملیاتی نمی‌گردد. حتی در آن دسته از کشورهایی که بیمه کشاورزی حالت خصوصی و تجاری به خود گرفته است (نظیر اسپانیا، ایالات متحده آمریکا، شیلی، نیوزلند، ایتالیا، سوئیس و پرتغال)، بیمه کشاورزی متکی به حمایت دولت به‌عنوان بیمه‌گر اتکایی تحقق پیدا کرده است.

۲. بیمه کشاورزی، نمی‌تواند براساس نظام بازار آزاد به‌صورت یک بنگاه اقتصادی سودآور (همانند بیمه‌های فعال در صنعت و خدمات) به فعالیت خود در بلندمدت ادامه بدهد. به همین خاطر باید آن را به‌عنوان یک نهاد حمایتی، تعریف کرد که از کمک‌های سالیانه بخش دولتی برخوردار می‌باشد.

۳. در هیچ کشوری نمی‌توان شاهد بیمه خصوصی کشاورزی بدون پشتیبانی بخش دولتی بود. اجرای مدل بیمه دولتی - خصوصی در بخش کشاورزی، در برخی از کشورها به‌صورت موردی در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است.

۴. مطالعات نشان داده است که رابطه مستقیمی میان ضریب نفوذ بیمه کشاورزی و یارانه‌های پرداخت شده توسط دولت برای حق بیمه‌های کشاورزی وجود دارد.

۵. نسبت هیزل در بخش کشاورزی برای تمام کشورهای منتخب، بزرگ‌تر از یک بوده است. این موضوع بدین مفهوم است که سیستم بیمه کشاورزی از نظر مالی، پایدار نبوده و شرکت‌های بیمه فعال در بخش کشاورزی برای ادامه فعالیت خود نیازمند تأمین مالی خارج از سیستم بیمه (حمایت دولت) هستند.

۶. در برخی از کشورها، توسعه بیمه کشاورزی از طریق مشارکت بخش‌های خصوصی و تعاونی با حمایت بخش دولتی به‌عنوان «بیمه‌گر اتکایی» محقق شده است.

۷. بررسی‌ها درخصوص بیمه اتکایی کشاورزی نشان می‌دهد که در بسیاری از کشورهای دنیا، دولت‌ها بیمه‌گران اتکایی شرکت‌های بیمه خصوصی هستند. در موارد اندکی، بیمه‌گران اتکایی بین‌المللی حاضر به پذیرش ریسک «بازارهای کوچک» بیمه کشاورزی هستند و اغلب علاقمند هستند که «بازارهای بزرگ» بیمه مانند بیمه کشاورزی ایالات متحده آمریکا را تحت پوشش قرار دهند.

۸. در مطالعه‌ای که بانک جهانی در مورد ۶۵ کشور در سال ۲۰۰۸ انجام داده است، مشخص شده است که در ۲۲ درصد از این کشورها بیمه اتکایی کشاورزی هم به وسیله مؤسسات خصوصی و هم توسط دولت‌ها عرضه می‌شود. با این وجود در برخی از این کشورها یعنی ایران، ژاپن، کاستاریکا و قزاقستان، صرفاً بیمه‌های اتکایی دولتی وجود دارند.

۹. بیمه اتکایی کشاورزی، تأمین‌کننده بیمه برای بیمه‌گران کشاورزی بوده و به‌دلیل اینکه خطرات کشاورزی می‌تواند سیستماتیک و قابل توجه باشند، دسترسی بیمه‌گران کشاورزی به بیمه اتکایی، بسیار حیاتی خواهد بود. مطالعه بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ در مورد ۶۵ کشور منتخب نشان داده است که پوشش بیمه اتکایی کشاورزی از بیمه‌گران اتکایی انتفاعی خصوصی تنها در ۶۶ درصد از این کشورها خریداری می‌شود. بیمه‌گران کشاورزی در ۹ درصد کشورها، به بیمه اتکایی دولتی و در ۲۲ درصد از این

کشورها، به بیمه اتکایی دولتی و خصوصی دسترسی دارند. در ۳ درصد از این کشورها، هیچ‌گونه دسترسی به بیمه اتکایی گزارش نشده است. در کشورهای ایالات متحده آمریکا و کانادا، بخش دولتی حمایت زیادی از بیمه اتکایی کشاورزی ارائه می‌دهد. در اروپا نیز بخش دولتی، نقش بسیار مهمی در بیمه اتکایی کشاورزی بازی می‌کند.

۱۰. طبق مطالعات بانک جهانی در مورد میزان مداخله دولت در بیمه کشاورزی که در ۶۵ کشور انجام شده است، رایج‌ترین مکانسیم‌ها برای مشارکت بخش دولتی در بازارهای بیمه کشاورزی عبارتند از: *یارانه حق بیمه، سرمایه‌گذاری در تحقیقات، کارآموزی و جمع‌آوری اطلاعات، قانونگذاری بیمه کشاورزی، بیمه اتکایی بخش دولتی و یارانه هزینه‌های اداری.*

۱۱. میان میزان حمایت بخش دولتی از بیمه کشاورزی و ضریب نفوذ بیمه کشاورزی همبستگی مستقیم بالایی وجود دارد. حمایت بخش دولتی از بیمه کشاورزی در کشورهای ایالات متحده آمریکا و کانادا، بالاست. به همین خاطر این دو کشور حدود ۷۰ درصد حق بیمه صادره را در دنیا به خود اختصاص داده‌اند.

۱۲. براساس مطالعات بانک جهانی، پرداخت یارانه برای حق بیمه توسط دولت‌ها همیشه نمی‌تواند الزامی برای توسعه بیمه‌های کشاورزی باشد.

۱۳. مطالعه بانک جهانی در مورد ۶۵ کشور در سال ۲۰۰۸ نشان داده است که سهم هزینه دولت در یارانه‌های حق بیمه کشاورزی حدود ۴۴ درصد کل حق بیمه‌های ناخالص اولیه است و با احتساب یارانه‌های مربوط به خسارات، اجرایی و اداری بیمه، مجموع هزینه‌های دولت برای ارائه بیمه کشاورزی تا سطح ۶۸ درصد حق بیمه‌های ناخالص نهایی نیز خواهد رسید.

۱۴. دولت‌ها عمدتاً مداخله در بیمه‌های کشاورزی را در زمینه‌های زیر توصیه می‌کنند:

- در زیرساخت‌های خدمات بیمه‌ای که امکان و تمایل بیمه بخش خصوصی وجود نداشته باشد.
 - بیمه‌گران خصوصی برای توسعه طرح‌های بیمه کشاورزی به دلیل هزینه‌های بازدارنده بالای شروع به کار، انگیزه نداشته باشند.
 - بیمه‌گران خصوصی با محدودیت‌های ظرفیت بیمه اتکایی برای صدور خطرات سیستماتیک مواجه باشند.
 - بیمه‌گران خصوصی به خاطر هزینه‌های اداری بالای صدور بیمه کشاورزی برای کشاورزان کوچک، راضی به فعالیت نباشند.
 - کشاورزان کم‌سواد و کوچک نتوانند هزینه‌های بالای حق بیمه کشاورزی را پردازند.
۱. با اینکه پرداخت یارانه‌های حق بیمه در تمامی کشورهای دارای سطح توسعه متفاوت (از پردرآمد تا کم‌درآمد)، موضوعی رایج است، اما سهم کشورهای پردرآمد در مورد آن، بیشتر است.

۲. بررسی تجربی وضعیت مدل‌های بیمه کشاورزی در کشورهای مختلف، حاکی از وجود تنوع در اجرا می‌باشد. مطالعه بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ در مورد ۶۵ کشور نشان داده است که در ۵۴ درصد از کشورها، صرفاً بیمه خصوصی، در ۹ درصد از کشورها (ایران، کاستاریکا، قبرس، فلسطین اشغالی، مائوریتیوس و نیجریه) صرفاً بیمه دولتی و در ۳۷ درصد از کشورها بیمه مشارکتی (دولتی-خصوصی) در حال فعالیت هستند.

۳. در مورد کانال‌های توزیع بیمه محصولات کشاورزی در ۶۵ کشور مورد مطالعه توسط بانک جهانی، مشاهده شد که سهم نمایندگان بیمه‌گر در بازاریابی بیمه‌های کشاورزی بیشتر بوده است (۴۷ درصد) و تعاونی‌ها، کارگزاران بیمه و مؤسسات بانکی اصلی خرد در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

نتیجه‌گیری

۱. توسعه کمی و کیفی بیمه کشاورزی تقریباً در تمامی کشورها، نیازمند حمایت‌های یارانه‌ای بخش دولتی بوده و این امر مهم در کشورهای پردرآمد، بهتر و بیشتر نهادینه شده است.

۲. پرداخت یارانه برای حق بیمه توسط دولت‌ها همیشه نمی‌تواند الزامی برای توسعه بیمه‌های کشاورزی باشد.

۳. میان میزان حمایت بخش دولتی از بیمه کشاورزی و ضریب نفوذ بیمه کشاورزی همبستگی مستقیم بالایی وجود دارد.

۴. در بسیاری از کشورها، دولت به‌عنوان بیمه‌اتکایی برای بیمه‌گران کشاورزی عمل می‌کند.

۵. توسعه بیمه کشاورزی از طریق مشارکت بخش‌های خصوصی و تعاونی با حمایت بخش دولتی به‌عنوان «بیمه‌گر اتکایی» قابل تحقق است.

۶. بیمه کشاورزی به شکل تجاری و بدون حمایت و مداخله دولت، اجرایی و عملیاتی نمی‌گردد.

۷. بیمه کشاورزی، نمی‌تواند براساس نظام بازار آزاد به‌صورت یک بنگاه اقتصادی سودآور (همانند بیمه‌های فعال در صنعت و خدمات) به فعالیت خود در بلندمدت ادامه بدهد.

۸. حضور محدود بیمه‌های خصوصی برای ارائه خدمات کشاورزی در برخی از کشورها نیز عمدتاً در قالب مدل بیمه مشارکتی دولتی - خصوصی بوده است که باز دولت، نقش بیمه‌گر اتکایی را برای بیمه‌گرهای خصوصی (شرکت‌های بیمه بازرگانی) فعال در بخش کشاورزی بازی کرده است.

۹. عملیاتی ساختن بیمه کشاورزی و تداوم آن به‌منظور دستیابی به اهداف میان‌مدت و بلندمدت، نیازمند حضور بخش‌های خصوصی و تعاونی در عرصه خدمات بیمه کشاورزی و پشتیبانی بخش دولتی از آنها خواهد بود.

پیشنهادها

با توجه به بررسی تجارب کشورها و تأیید ضرورت حمایت یارانه‌ای دولت از بیمه کشاورزی از یکسو و بار مالی نسبتاً زیاد یارانه‌های حق بیمه پرداختی بر بودجه دولتی و ضعف‌های اجرایی حاکم بر بیمه کشاورزی دولتی از دیگر سو، پیشنهاد می‌شود:

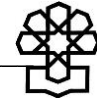
الف) نسبت به تنوع‌بخشی به بیمه‌های اتکایی کشاورزی در کشورمان اقدامات قانونی و اجرایی صورت پذیرد.

ب) با بهره‌مندی از تجارب کشورهای موفق در زمینه حضور همزمان بخش‌های دولتی و خصوصی در ارائه خدمات بیمه کشاورزی، بسترها و زمینه‌های لازم برای حضور شرکت‌های بیمه‌گر خصوصی و بازرگانی در بخش کشاورزی کشور فراهم گردد.

ج) همزمان با تداوم پرداخت یارانه‌ها توسط دولت به اجرا و توسعه بیمه کشاورزی در شرایط کنونی، نسبت به کارآمدسازی و هدفمند نمودن این یارانه‌ها در حوزه‌های پرداخت غرامت و مخارج اجرایی اقدام شود.

منابع و مآخذ

۱. ایتوریوز، رامیرو. «بیمه کشاورزی». ترجمه حبیب میرزایی، چاپ اول، انتشارات پژوهشکده بیمه، تهران، ۱۳۹۱.
۲. ایثاری، بهزاد. «نقش بخش خصوصی در توسعه بیمه کشاورزی». دومین همایش بیمه کشاورزی، توسعه و امنیت سرمایه‌گذاری، صندوق بیمه محصولات کشاورزی، ۱۳۸۰.
۳. بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران، «قانون بیمه»، ۱۳۹۵، قابل دسترسی در: www.centinsur.ir.
۴. جلالی لواسانی، احسان. «مروری بر تجربیات کشورهای مطرح در بیمه محصولات کشاورزی و شیوه پذیرش ریسک»، تازه‌های جهان بیمه، شماره ۱۶۶، ۱۳۹۱.
۵. خالدی، کوهسار. «کلیات اقتصاد کشاورزی»، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه، ۱۳۹۱.
۶. دوراندیش، آرش و نیکوکار، فاطمه. «مطالعات تطبیقی نظام‌های بیمه کشاورزی در سایر کشورها»، طرح تحقیقاتی، صندوق بیمه محصولات کشاورزی، ۱۳۸۷.
۷. سلامی، حبیب‌ا...، دوراندیش، آرش. «موانع و چالش‌های فراروی بیمه کشاورزی»، دومین همایش بیمه کشاورزی، توسعه و امنیت سرمایه‌گذاری، صندوق بیمه محصولات کشاورزی، ۱۳۸۲.
۸. صندوق بیمه کشاورزی (الف-۱۳۹۵)، «آمار عملکرد بیمه کشاورزی در سال‌های مختلف»، دفتر امور پژوهش و آی.تی (I.T).
۹. صندوق بیمه کشاورزی (ج-۱۳۹۵). «گزارش نهایی کنفرانس بین‌المللی بیمه کشاورزی، بیمه اتکایی و کارگزاری»، گرجستان، تفلیس.
۱۰. عرب مازار، عباس. «بررسی هدفمند کردن یارانه محصولات کشاورزی»، دومین همایش بیمه محصولات کشاورزی، توسعه و امنیت سرمایه‌گذاری، ۱۳۸۲.
۱۱. علیزاده، لیلیا. «تحلیلی بر بیمه محصولات کشاورزی و توسعه آن»، اولین کنفرانس ملی جغرافیا، گردشگری، منابع طبیعی و توسعه پایدار، تهران، ۱۳۹۳.

۱۲. ماهول، اولیویر و استاتلی، چارلز.جی. «حمایت‌های دولتی از بیمه‌های کشاورزی (چالش‌ها و گزینه‌های پیش‌روی کشورهای در حال توسعه)»، ترجمه محمود سبزی، معصومه مختاری و طیبه سبزی. انتشارات پژوهشکده بیمه، تهران، ۱۳۹۳.

13. Barnett, J . and K. H. Coble. "Understanding Crop Insurance Principles: A . Primer for Farm Leaders". Agricultural Economics Research Paper No. 209, Department of Agricultural Economics , Mississippi State University,1999 .
14. Hennessy, D., B.A., Babcock and D. Hays. (1997). " Budgetary and Producer Welfare Effects of Revenue Insurance ".American Journal of Agricultural Economics , 79 ,1997 .
15. Wenner, M.and D. Arias. " Agricultural Insurance in Latin America :Where are we? Paper Presented in International Conference on Paving the Way Forward for Rural Finance, 2003 .
16. FAO. "Agricultural Insurance in Asia and Pacific Region". Bangkok 2011, RAP PUBLICATION 2011/12, ISBN 978-92-5-106929-5. Availabe in: www.fao.org.,2012.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۵۱۷۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بیمه کشاورزی: ۲. بررسی تجارب کشورهای منتخب

نام دفتر: مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی)

تهیه و تدوین کنندگان: کوهسار خالدي، تکتّم طالبي

ناظران علمي: محمدحسن معادي رودسري، محسن صمدي

متقاضی: غلامرضا کاتب (عضو هیئت رئیسه مجلس شورای اسلامی)

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. منابع ریسک در کشاورزی
۲. یارانه حق بیمه کشاورزی
۳. تاریخچه بیمه کشاورزی در کشورهای منتخب
۴. شاخص‌های ارزیابی بیمه کشاورزی
۵. بیمه اتکایی کشاورزی
۶. مدل‌های بیمه کشاورزی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۹/۲۰